MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

INGRIDA MACIŪTĖ
(VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

JURIDINIO ASMENS VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ: VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖS TAIKYMO SĄLYGOS IR PRAKTIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Virginijus Bitė

Vilnius, 2017

TURINYS

TURINYS 2
ĮVADAS 3
1. JURIDINIO ASMENS VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ 8
1.1. Juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės paskirtis ir sąlygos 8
1.2. Juridinio asmens vadovo bendrosios pareigos 12
1.2.1. Lojalumo pareiga (angl. *duty of loyalty*) 13
1.2.2. Rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*) 16
2. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖ 22
2.1. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakos ir tikslai 22
2.2. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės atsiradimas Lietuvoje 28
3. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖS TAIKYMO SĄLYGOS 31
3.1. Sprendimas yra verslo sprendimas 32
3.2. Verslo sprendimas yra teisėtas 35
3.3. Verslo sprendimas yra priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų 37
3.3.1. Verslo sprendimas priimtas nepažeidžiant lojalumo (angl. *duty of loyalty*) pareigos 39
3.3.2. Vadovas yra gerai informuotas apie priimamą verslo sprendimą 44
3.4. Verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos 47
4. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖS TAIKYMO IŠIMTYS 52
4.1. Verslo sprendimas yra savaime (*per se*) neteisėtas 53
4.2. Interesų konfliktas tarp valdymo organų narių ir bendrovės 55
IŠVADOS 57
PASIŪLYMAI 60
LITERATŪROS SĄRAŠAS 61
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 67
SANTRAUKA 68
SUMMARY 69

ĮVADAS

„Kai kuriems žmonėms pasisekė, nes jie niekada negirdėjo apie verslo sprendimo priėmimo taisyklę.“[1]

Tyrimo problema. Ar Lietuvos teismų praktikoje atskleidžiamos ir formuojamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos užtikrina veiksmingą šios taisyklės taikymą juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės kontekste?

Temos aktualumas. Pagrindinis privataus juridinio asmens tikslas yra siekti pelno. Todėl viso juridinio asmens veiklos laikotarpiu, juridinio asmens valdymo organai, vykdydami savo pareigas, siekia, kad juridinis asmuo gautų ekonominę naudą ir nepatirtų nuostolių. Verslas susijęs su didele rizika, todėl bendrovių vadovai, būtent įgyvendindami pagrindinį juridinio asmens tikslą (pelno siekimą) bei siekdami gerų bendrovės veiklos rezultatų ir bendrovės sėkmės, turi vis dažniau priimti rizikingus sprendimus, kurie tam tikrais atvejais gali atnešti ne tik naudos, bet ir nuostolį. Tokiu atveju kyla klausimas dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės už sukeltą žalą bei, be kita ko, būtinybė įvertinti juridinio asmens vadovo veiksmus verslo sprendimo priėmimo taisyklės atžvilgiu. Temos aktualumas taip pat pasireiškia ir tuo, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklės institutas Lietuvoje yra palyginti naujas – verslo sprendimo priėmimo taisyklė pirmą kartą Lietuvos teismų praktikoje paminėta 2013 metais[2], o išsamiau analizuota tik 2014 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje[3]. Atitinkamai, egzistuoja poreikis išsamiai ištirti ir išanalizuoti verslo sprendimo priėmimo taisyklę, jos taikymo sąlygas ir turinį. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad pastaraisiais metais vis daugėja ginčų, susijusių su juridinio asmens vadovo atsakomybe, kuriuose, be kita ko, keliami klausimai dėl juridinio asmens vadovo pareigų apimties, verslo sprendimų teisėtumo, kas leidžia daryti išvadą, kad juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje nėra aiškus ir nusistovėjęs. Pažymėtina ir tai, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. balandžio 6 d. išleido apžvalgą[4], skirtą išimtinai juridinio asmens valdymo organų civilinei atsakomybei aptarti. Toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimas koncentruotis į juridinio asmens valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymą ir aiškinimą taip pat pagrindžia šio magistro baigiamojo darbo aktualumą ir rodo, kad problemų, susijusių su šia sritimi, yra nemažai.

[1] Bayless Manning, „The Business Judgment Rule in Overview”, *Ohio State Law Journal*, 45, 3 (1984): 615.
[2] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013“.
[3] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014“, *Teismų praktika*, 41 (2014).
[4] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“, *Teismų praktika*, 45 (2017).

Tyrimo naujumas. Magistro baigiamajame darbe atliekamas tyrimas pasižymi naujumu, kadangi Lietuvos mastu nėra tyrimų, kuriuose išsamiai būtų analizuojamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, jų išskyrimo pagrindas bei verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo veiksmingumas Lietuvoje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė ir šios taisyklės taikymo sąlygos Lietuvos teismų praktikoje yra visai neseniai suformuotos. Atitinkamai, nėra tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas ir analizuojamas būtent Lietuvoje išskiriamų verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų pagrįstumas ir turinys. Tyrime pateikiama susisteminta teisės doktrina ir teismų praktika, susijusi su juridinio asmens vadovo pareigomis, priimamais rizikingais verslo sprendimais ir juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe už šiuos sprendimus. Taip pat analizuojamos Lietuvoje išskiriamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, šių sąlygų išskyrimo pagrįstumas, turinys bei suderinamumas su verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslais.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Lietuvos teisės doktrinoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės atžvilgiu nėra išsamiai išanalizuota. Bene pirmasis darbas, analizuojantis juridinio asmens vadovo atsakomybę, yra 1998 metais išleista Armano Abramavičiaus ir Valentino Mikelėno knyga *„Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*“[5], kurioje nagrinėjama administracinė ir civilinė juridinio asmens vadovo atsakomybė. Šiame darbe, be kita ko, analizuojama juridinio asmens vadovo samprata ir teisinė padėtis, jo funkcijos, taip pat juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygos. Tačiau, atsižvelgiant į tai, jog nuo šio darbo išleidimo praėjo beveik 20 metų, neabejotina, kad jame analizuotos problemos neteko aktualumo, o laikui bėgant iškilo naujų probleminių klausimų, susijusių su juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe jam priimant rizikingus verslo sprendimus. Juridinio asmens vadovo fiduciarinių pareigų turinį išsamiai analizavo Rimgaudas Greičius[6]. Fiduciarinės pareigos ir jų turinys taip pat nagrinėtas Lauryno Didžiulio[7]. Tačiau tiek Rimgaudo Greičiaus, tiek Lauryno Didžiulio darbuose nėra skiriamas pakankamas dėmesys verslo sprendimo priėmimo taisyklei ir jos sąlygoms. Didesnį dėmesį verslo sprendimo priėmimo taisyklei skyrė Paulius Čerka savo straipsnyje *„Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei*?“[8], kuriame autorius, daugiausia remdamasis Jungtinių Amerikos Valstijų pavyzdžiu,

[5] Armanas Abramavičius ir Valentinas Mikelėnas, *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998).

[6] Rimgaudas Greičius, *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007); Rimgaudas Greičius, „Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2005).

[7] Laurynas Didžiulis, „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija“, *Teisė* 91 (2014): 83-99; Laurynas Didžiulis, „Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams“, *Justitia* 3, 69 (2008): 53-65.

[8] Paulius Čerka, „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International Journal of Baltic Law* 1 (2002): 58-74.

analizuoja verslo sprendimo priėmimo taisyklės atsiradimo ištakas, problemas apibrėžiant verslo sprendimo priėmimo taisyklės turinį bei galimas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtis. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš dalies analizuota ir Gintarės Jakuntavičiūtės disertacijoje[9] bei kituose šios autorės ir Virginijaus Bitės darbuose[10]. Kaip minėta, verslo sprendimo priėmimo taisyklė 2013–2014 metais pradėta taikyti teismų praktikoje, todėl šios taisyklės taikymo sąlygų turinys taip pat iš dalies atskleidžiamas ir Lietuvos teismų praktikoje, sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės. Bene aktualiausias teismų praktikos šaltinis – tai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „*Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga*“[11]. Juridinio asmens vadovo bendrosios pareigos, civilinė atsakomybė ir verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo tyrinėjama tokių užsienio mokslininkų, kaip *Adina Ponta* ir *Radu N. Catana*[12], *Hanne S. Birkmose, Mette Neville* ir *Karsten Engsig Sorensen*[13], *Robert Flannigan*[14], *Bernard S. Sharfman*[15].

Magistro baigiamojo darbo reikšmė. Darbas turi praktinę reikšmę, kadangi atliktas tyrimas bei magistro baigiamajame darbe pateikiamos išvados ir pasiūlymai gali būti naudingi teismams, taip pat juridinių asmenų vadovams, kitiems verslo subjektams ar asmenims, siekiantiems civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu. Atlikta Lietuvos ir užsienio šalių teisės doktrinos bei teismų praktikos analizė padės išsamiau suprasti verslo spendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinį. Kas, atitinkamai, sąlygos šios taisyklės veiksmingesnį pritaikymą praktikoje.

Tyrimo originalumas. Magistro baigiamajame darbe pateikiamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotų verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinio vertinimas, taip pat vertinama ar suformuoti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslai

[9] Gintarė Jakuntavičiūtė, „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012). Be to, juridinio asmens vadovo atsakomybės klausimai yra nagrinėjami ir kituose šios autorės darbuose: Gintarė Jakuntavičiūtė, „Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?“ *Socialinių mokslų studijos* 3, 4 (2011): 1443-1460; Gintarė Jakuntavičiūtė, „Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga“. *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2012): 1549-1567.

[10] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė. „Business judgment rule in Lithuania“. *European Business Organization Law Review* 7, 14 (2016): 555-576; Virginijus Bitė ir Gintarė Jakuntavičiūtė, „Is the Limited Liability Doctrine Applicable to Company Directors?“ *European Scientific Journal* 10, 16 (2014): 109-128.

[11] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“, *Teismų praktika*, 45 (2017).

[12] Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries”, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): 125-144.

[13] Hanne S. Birkmose, Mette Neville ir Karsten Engsig Sorensen, *Boards of directors in European Companies: Reshaping and Harmonising Their Organisation and Duties* (Nyderlandai: Kluwer Law International, 2013).

[14] Robert Flannigan, „Fiduciary Duties of Shareholders and Directors”, *Journal of Business Law* (2004): 277-302.

[15] Bernard S. Sharfman, „The Importance of the Business Judgment Rule”, *New York University Journal of Law and Business* (2017): 1-26; Bernard S. Sharfman, „The enduring legacy of Smith v. Van Gorkom”, *Delaware Journal of Corporate Law* 33, 2 (2008): 287-309.

iš tiesų yra įgyvendinami Lietuvoje, atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos teismų praktikoje nėra vadovaujamasi teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*).

Tyrimo tikslas. Įvertinti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinį ir šios taisyklės veiksmingumą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai. Šiame darbe tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Atskleisti juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sampratą, sąlygas bei pagrindines juridinio asmens vadovo pareigas;
2. Nustatyti verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakas, sampratą bei tikslus Lietuvoje ir kitose pasirinktose užsienio valstybėse;
3. Apibrėžti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas ir jų turinį;
4. Įvertinti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtis.

Tyrimo metodika. Analizuojant tyrimo uždavinius naudojami įvairūs tyrimo metodai:

1. Dokumentų analizės metodas. Atliekant tyrimą, analizuojami teisės aktai ir teismų praktika, susijusi su juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe;
2. Istorinis tyrimo metodas. Šis metodas naudojamas siekiant atskleisti verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakas ir formavimąsi;
3. Lyginamasis tyrimo metodas. Siekiant atskleisti verslo sprendimo priėmimo taisyklės sampratą, lyginama Lietuvoje formuojama verslo sprendimo priėmimo taisyklės samprata su užsienio valstybėse vyraujančiu požiūriu į verslo sprendimo priėmimo taisyklę. Lyginamajam tyrimui pasirinktos Jungtinės Amerikos Valstijos, kadangi verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakos randamos būtent ten ir būtent Jungtinėse Amerikos Valstijose ši taisyklė yra formuojama jau daugiau nei 180 metų. Atsižvelgiant į tai, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklę pirmoji Europoje pradėjo taikyti Vokietija, analizuojama ir vertinama Vokietijos teisiniame reguliavime įtvirtinta verslo sprendimo priėmimo taisyklė, kuri, be kita ko, lyginama su Lietuvoje egzistuojančia šios taisyklės samprata. Be to, aptariant atskirus juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės aspektus, yra analizuojamas ir lyginamas kitose Europos valstybėse (pavyzdžiui, Latvijoje, Estijoje, Jungtinėje Karalystėje) egzistuojantis teisinis reguliavimas, pabrėžiant tam tikrus jo ypatumus ir panašumus (ar) skirtumus su Lietuvos teisiniu reguliavimu;
4. Teleologinis tyrimo metodas. Magistro baigiamajame darbe analizuojami įstatymų normų, susijusių su civiline atsakomybe ir juridinio asmens vadovo pareigomis, tikslai, siekiant nustatyti įstatymų leidėjo ketinimus.

Tyrimo struktūra. Tyrimą sudaro dvi dalys: bendroji ir specialioji. Bendrojoje dalyje pateikiama juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės samprata, sąlygos, apibrėžiamos bendrosios juridinio asmens vadovo pareigos, taip pat analizuojama verslo sprendimo priėmimo

taisyklė, šios taisyklės ištakos, samprata bei atsiradimas Lietuvoje. Specialiojoje dalyje koncentruojamasi į verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas. Šioje dalyje analizuojamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinys bei vertinamos šios taisyklės taikymo išimtys.

Ginamieji teiginiai:

1. Lietuvos teismai nepagrįstai fiduciarinėms pareigoms priskiria rūpestingumo pareigą (angl. *duty of care*), kas lemia, jog netinkamai yra formuojamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos;

2. Lietuvos teismų praktikoje verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas ir aiškinimas neužtikrina šios taisyklės tikslų įgyvendinimo.

1. JURIDINIO ASMENS VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso[16] (toliau ir Civilinis kodeksas, CK) 2.81 str. 1 d., juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Vienas iš privalomų juridinio asmens organų – juridinio asmens vadovas (CK 2.82 str. 2 d.). Juridinio asmens vadovui priskiriamos tiek vidinės (pavyzdžiui, juridinio asmens vadovas yra atsakingas už juridinio asmens valdymą – juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą, pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius ir kitas funkcijas, nurodomas CK 2.82 str. 3 d.), tiek išorinės juridinio asmens valdymo funkcijos (juridinio asmens atstovavimas ir sandorių sudarymas juridinio asmens vardu). Juridinio asmens vadovas neabejotinai turi itin didelę reikšmę tiek juridinio asmens veiklos organizavimui, tiek jos tęstinumui ir bendriems juridinio asmens veiklos rezultatams.

Vykdydamas jam pavestas funkcijas, juridinio asmens vadovas priima verslo sprendimus, kurie gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką juridinio asmens veiklos rezultatams. Atsiradus žalai dėl juridinio asmens vadovo priimtų verslo sprendimų, neišvengiamai kyla klausimas dėl juridinio asmens valdymo organo – vadovo – civilinės atsakomybės taikymo, kas šiame magistro baigiamajame darbe ir nagrinėjama. Norint išsamiai ištirti juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę, šiam bendrovės vardu priimant verslo sprendimus, visų pirma, būtina suprasti, kokia yra juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės paskirtis, civilinės atsakomybės sąlygos bei, svarbiausia, kokios yra bendrosios[17] juridinio asmens vadovo pareigos, kurių pažeidimas ir gali lemti civilinės atsakomybės taikymą juridinio asmens vadovo atžvilgiu.

1.1. Juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės paskirtis ir sąlygos

Civilinė atsakomybė - tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 str. 1 d.). Civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų, kurio paskirtis kompensuoti

[16] „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

[17] Atkreiptinas dėmesys, jog specialiosios juridinio asmens vadovo pareigos šiame magistro baigiamajame darbe neaptariamos atsižvelgiant į tai, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas yra galimas juridinio asmens vadovui priimant verslo sprendimus, t. y. iš esmės vykdant bendrąsias pareigas. Juridinio asmens vadovui vykdant specialiąsias įstatymuose nustatytas pareigas, vadovas neturi diskrecijos teisės pasirinkti atitinkamą veikimo modelį, todėl ir juridinio asmens vadovo veiksmai, šiam vykdant specialiąsias pareigas, negali būti vertinami kaip verslo sprendimai.

nuostolius[18]. Todėl juridinio asmens vadovui taikant civilinę atsakomybę, siekiama ne jį nubausti, o kompensuoti kito asmens patirtus nuostolius ir taip grąžinti jį į padėtį, buvusią iki teisės pažeidimo. Dar viena išskiriama civilinės atsakomybės funkcija – prevencinė[19], t. y. civilinė atsakomybė yra tarsi perspėjimas apie gręsiančias pasekmes, pažeidus savo pareigas. Teisės doktrinoje be kompensacinės ir prevencinės juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės paskirties taip pat išskiriamos informacinė ir verslo stimuliavimo funkcijos[20]. Pasak V. Mikelėno, civilinės atsakomybės taikymas juridinio asmens vadovui signalizuoja jo kompetencijos ir sąžiningumo trūkumą, kas ateityje tikėtinai gali lemti sunkumus siekiant užimti vadovo pareigas, o pačiai bendrovei tai gresia nepatikimo verslo partnerio vardu. Iš kitos pusės, efektyvus civilinės atsakomybės taikymas skatina juridinio asmens vadovą tinkamai ir sąžiningai vykdyti savo pareigas, tokiu būdu civilinės atsakomybės taikymas *„stimuliuoja sąžiningą verslą“*[21]. Taigi, civilinės atsakomybės taikymas juridinio asmens vadovo atžvilgiu ne tik kompensuoja žalą patyrusio asmens nuostolius, tačiau taip pat užtikrina ir sąžiningus bei patikimus verslo santykius. Esant sąžiningiems ir patikimiems verslo santykiams neabejotinai gerėja ir bendrovės rezultatai, didėja verslo partnerių skaičius.

Juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymui būtina nustatyti: neteisėtus veiksmus (CK 6.246 str.), žalą (CK 6.249 str.), priežastinį ryšį (CK 6.247 str.) ir kaltę (CK 6.248 str.). Norint taikyti civilinę atsakomybę juridinio asmens vadovo atžvilgiu, privaloma nustatyti visų šių sąlygų visetą. Bylose dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo ieškovas privalo įrodyti neteisėtus vadovo veiksmus, padarytos žalos (nuostolių) faktą ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų bei žalos. Vadovo kaltė preziumuojama (CK 6.248 str. 1 d.), todėl ieškovas neprivalo įrodinėti šios civilinės atsakomybės sąlygos. Paneigti šią prezumpciją turėtų juridinio asmens vadovas, kurio atžvilgiu siekiama taikyti civilinę atsakomybę[22]. Toliau pasisakoma dėl kiekvienos iš juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygos. Pažymėtina, jog siekiant tinkamai atskleisti magistro baigiamojo darbo temą ir išsamiai aptarti juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę, šiam priimat rizikingus verslo sprendimus, būtina atskleisti juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinį. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas yra neatsiejamas nuo neteisėtų veiksmų kaip juridinio asmens vadovo civilinės

[18] Dangutė Ambrasienė ir kt., *Civilinė teisė. Prievolių teisė* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004), 178-179.
[19] Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektas* (Vilnius: Justitia, 1995), 40.
[20] Armanas Abramavičius ir Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 5: 231.
[21] *Ibid*., 231–232.
[22] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017“; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015“; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2009“ ir kt.

atsakomybės sąlygos, be to, žala, kaip juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlyga, yra reikšminga vertinant juridinio asmens vadovo verslo sprendimo galimą akivaizdų žalingumą.

Neteisėti veiksmai. Remiantis CK 6.246 str. 1 d., civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Iš esmės, sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo veiksmų teisėtumo, šiam priimant rizikingus verslo sprendimus, vertinama, ar jis laikėsi bendrųjų (įtvirtintų CK 2.87 str.) ir specialiųjų (įtvirtintų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme[23] (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas, ABĮ) ir kituose įstatymuose) teisės normų, reglamentuojančių jo, kaip bendrovės vadovo, pareigas valdant bendrovę[24]. Būtent šių pareigų[25] pažeidimas ir lemia juridinio asmens vadovo neteisėtų veiksmų konstatavimą. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog vertinant juridinio asmens vadovo veiksmus, kuriais jis pažeidė bendrąją rūpestingumo pareigą, be kita ko, būtina atsižvelgti į tai, ar vadovo veiksmai atlikti bendrovei prisiimant įprastą jos veikloje ūkinę komercinę riziką, t. y. ar vadovo veiksmų atžvilgiu taikytina verslo sprendimo priėmimo taisyklė, kuri bus išsamiai atskleista ir analizuojama tolimesniuose šio darbo skyriuose.

Žala. CK 6.249 str. 1 d. nustato, jog žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Žalos fakto ir dydžio nustatymas dažniausiai priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių. Pavyzdžiui, spręsdamas dėl juridinio asmens vadovo atsakomybės, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „*žalą, atsiradusią įsigyjant nereikalingą turtą, gali sudaryti išlaidos įsigyjant daiktą (įsigijimo kaina, palūkanos ir kt.), iš jų atėmus pinigais įvertintą naudą, gautą panaudojant daikto naudingąsias savybes, ir to daikto pardavimo kainą, jei daiktas buvo parduotas už rinkos kainą*“[26]. Teismų praktikoje žala taip pat pripažintina bendrovės skolinis įsipareigojimas, kilęs iš neteisėtai juridinio asmens valdymo organo sudaryto sandorio[27], bendrovės patirta žala gali būti laikoma ir paskirtos baudos bei delspinigiai už mokesčių

[23] „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *Valstybės žinios* 64, 1914 (2000).
[24] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015“; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2014“.
[25] Pažymėtina, jog juridinio asmens vadovo pareigos detaliau aptariamos šio skyriaus 1.2. poskyryje, todėl jos šiame poskyryje išsamiau neanalizuojamos.
[26] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014“.
[27] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-152-686/2015“.

nesumokėjimą laiku[28], privaloma grąžinti subsidijos suma[29]. Netiesioginiai nuostoliai taip pat gali būti pripažįstami žala. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų[30] dėl civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu, ieškovas reikalavo priteisti iš vadovo žalos atlyginimą, kuris pasireiškia netiesioginiais nuostoliais – negautomis pajamomis dėl juridinio asmens vadovo sudaryto bendrovės medienos atsargų perleidimo sandorio, kurio sudarymas neatitiko įprastos komercinės rizikos ir vėliau lėmė bendrovės bankrotą, atitinkamai, bendrovės prievolės neįvykdymą ieškovo atžvilgiu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje sprendė, kad ieškovas neįrodė negautų pajamų realumo, todėl ieškovo ieškinį juridinio asmens vadovo atžvilgiu atmetė kaip nepagrįstą.

Priežastinis ryšys. Atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (CK 6.247 str.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, pasisakant dėl priežastinio ryšio bylose dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės, nurodoma, kad „*ieškovas, įrodinėdamas teisinį priežastinį ryšį, privalo įrodyti, kad atsakovas, priimdamas ginčo sprendimą, galėjo numatyti būsimą žalą: bendrovės vadovas teisiškai būtų atsakingas už CK 2.87 straipsnyje nurodytų bendrovės vadovo pareigų nevykdymą ir turėtų atsakyti už padarytą žalą įrodžius, kad sandorių, iš kurių ieškovas kildina padarytą žalą, sudarymu iš anksto būtų žinoma, kad dėl jų atsiras bendrovei žala, tačiau to nepaisydamas vadovas vis dėlto sudarytų tokius sandorius*“[31].

Kaltė. Kaip minėta, bylose dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės ieškovas neprivalo įrodinėti vadovo kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, t. y. teismui nustačius, kad juridinio asmens vadovas atliko neteisėtus veiksmus, kurie lėmė žalos atsiradimą, remiantis CK 6.248 str. 1 d., jo kaltė preziumuojama. Atsižvelgiant į tai, juridinio asmens vadovas, siekdamas išvengti civilinės atsakomybės, turėtų šią prezumpciją paneigti. Sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo kaltės, turėtų būti analizuojami bendrovės vadovo faktiniai veiksmai. Jeigu nustatoma, kad juridinio asmens vadovo vietoje tokiomis pat aplinkybėmis apdairus ir rūpestingas asmuo (lot. *bonus pater familias*) būtų pasielgęs kitaip ir būtų išvengęs žalos padarymo įmonei, tai darytina išvada, kad egzistuoja bendrovės vadovo kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga[32]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, be kita ko, pažymima, jog priklausomai nuo

[28] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013“.
[29] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2012“.
[30] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2014“.
[31] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485-421/2016“.
[32] Armanas Abramavičius ir Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 5: 246.

to, kokius neteisėtus veiksmus atliko valdymo organo narys, gali skirtis jo kaltės forma[33]. Juridinio asmens vadovui už fiduciarinių pareigų pažeidimą civilinė atsakomybė kyla tik esant jo dideliam neatsargumui arba tyčiai[34]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, aiškinant tyčios ir didelio neatsargumo sąvokas, nurodoma: „[a]*smuo padaro žalą tyčia, kai siekia padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgiasi žinodamas, kad konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras. Didelis neatsargumas kaip kaltės forma pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis*“[35]. Kitaip nei fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju, už specialiųjų pareigų pažeidimą civilinė atsakomybė vadovui gali atsirasti ir esant paprastam neatsargumui (pavyzdžiui, už įstatyme nustatytos pareigos laiku inicijuoti bankroto bylą pažeidimą (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo[36] (toliau – Įmonių bankroto įstatymas, ĮBĮ) 8 str. 1 d. nuostatų nevykdymą)[37].

Kaip matyti, civilinės atsakomybės taikymas juridinio asmens vadovo atžvilgiu skatina vadovą tinkamai bei sąžiningai vykdyti savo pareigas ir veikti geriausiais bendrovės interesais. Būtent verslo sprendimo priėmimas, nesilaikant juridinio asmens vadovo bendrųjų pareigų, gali sudaryti pagrindą konstatuoti juridinio asmens vadovo neteisėtus veiksmus. Atsižvelgiant į tokį svarbų juridinio asmens vadovo bendrųjų pareigų vaidmenį juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikyme, toliau aptariamas šių pareigų turinys.

1.2. Juridinio asmens vadovo bendrosios pareigos

Sprendžiant dėl neteisėtų veiksmų, kaip juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygos, vertinama, ar juridinis asmuo tinkamai vykdė savo pareigas. Kadangi tarp juridinio asmens vadovo ir juridinio asmens susiklosto pasitikėjimo santykiai, juridinio asmens vadovui yra taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniam bendrovės darbuotojui[38]. Atitinkamai, ir pareigos, keliamos juridinio asmens vadovui, yra aukštesnio laipsnio. Lietuvoje

[33] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017“.
[34] Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012 nurodoma, jog „*vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės vadovo civilinei atsakomybei*“. Analogiška pozicija pateikiama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013.
[35] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017“.
[36] „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas“, *Valstybės žinios* 31, 1010 (2001).
[37] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014“.
[38] Vytautas Mizaras ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Justitia, 2009), 273; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009,“ *Teismų praktika*, 32 (2009).

juridinio asmens vadovo pareigos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias. Bendrosios juridinio asmens vadovo pareigos – rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*) ir lojalumo pareiga (angl. *duty of loyalty*), kurios reikalauja viso vadovo elgesio atitikties rūpestingumo ir lojalumo standartams[39]. Šias pareigas juridinio asmens vadovas turi tiek juridinio asmens atžvilgiu, tiek kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu[40]. Specialiosios (dar kitaip vadinamos imperatyviosios) juridinio asmens vadovo pareigos yra įstatyme įtvirtintos pareigos, konkrečiai nurodančios, kokius veiksmus juridinio asmens vadovas turi atlikti, pavyzdžiui, ABĮ 37 str. 12 d. 2 p. įtvirtinta pareiga sudaryti metinių finansinių ataskaitų rinkinį ir parengti bendrovės metinį pranešimą; ĮBĮ 8 str. 1 d. įtvirtinta bendrovės vadovo pareiga laiku kreiptis į teismą dėl bankroto bylos bendrovei iškėlimo. Teismų praktikoje nurodoma, jog bendrųjų ir specialiųjų pareigų pažeidimai yra savarankiški juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės pagrindai, todėl net ir nepažeidus įstatyme įtvirtintų specialiųjų pareigų, juridinio asmens vadovo veiksmai gali būti laikomi neteisėtais dėl bendrųjų rūpestingumo ir (ar) lojalumo pareigų pažeidimo[41]. Atsižvelgiant į tai, jog juridinio asmens vadovo priimami rizikingi verslo sprendimai nėra susiję su imperatyviųjų įstatyme įtvirtintų vadovo pareigų vykdymu, be to, į tai, jog vertinant juridinio asmens vadovo veiksmus verslo sprendimo priėmimo taisyklės atžvilgiu būtina, *inter alia*, nustatyti, ar vadovas priėmė verslo sprendimą nepažeidžiant bendrųjų rūpestingumo ir lojalumo pareigų, toliau analizuojamas būtent šių juridinio asmens vadovo bendrųjų pareigų turinys.

1.2.1. Lojalumo pareiga (angl. *duty of loyalty*)

Lojalumo pareiga yra svarbi juridinio asmens vadovo bendroji pareiga, kurios tinkamas vykdymas užtikrina, kad vadovas veiks tik geriausiais bendrovės interesais, nebus suinteresuotas privačių interesų tenkinimu bendrovės nauda. Lojalumo pareigą galima rasti išskiriamą ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – ir JAV) teisinėje sistemoje. Delavero Aukščiausiasis Teismas byloje *Guth v. Loft*[42] konstatavo, kad bendrovių vadovai negali naudoti savo užimamos pozicijos tam, kad gautų asmeninės naudos ir tenkintų savo privačius interesus. Lojalumo pareiga reikalauja iš vadovo nuolat kuo skrupulingiau vykdyti savo pareigas ir saugoti bendrovės, už kurią jis prisiėmė atsakomybę, interesus. Pažymėtina, kad JAV taip pat pripažįstama, jog lojalumo

[39] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga," *Teismų praktika*, 45 (2017).
[40] Vytautas Mizaras ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Justitia, 2009), 273.
[41] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga," *Teismų praktika*, 45 (2017); „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011," *Teismų praktika*, 35 (2011).
[42] Guth v. Loft Inc., Del. Supr., 5 A.2d 503, 510 (1939).

pareiga *inter alia* apima ir juridinio asmens vadovo pareigą elgtis sąžiningai (angl. *to act in good faith*)[43]. Vadovas gali būti lojalus bendrovės atžvilgiu tik tada, kai jis elgiasi sąžiningai ir tiki, kad jo veiksmai atitinka geriausius bendrovės interesus[44]. Taigi, JAV lojalumo pareiga, be kita ko, apima ir sąžiningumo pareigą.

Kalbant apie Lietuvoje įtvirtintą juridinio asmens vadovo lojalumo pareigą, matyti, kad ši pareiga yra įtvirtinta CK 2.87 str. 2 d., kuri nustato, kad juridinio asmens valdymo organas turi būti lojalus juridiniam asmeniui. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare nurodoma, kad lojalumo pareiga reiškia, jog juridinio asmens vadovas turi veikti pagal juridinio asmens steigimo dokumentus bei juridinio asmens organų sprendimus, be to, juridinio asmens vadovas turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti juridinio asmens tikslus[45]. Atkreiptinas dėmesys, jog CK 2.87 str., be kita ko, numato ir juridinio asmens vadovo pareigą vengti interesų konflikto (CK 2.87 str. 3 d.), juridinio asmens vadovo pareigą nepainioti juridinio asmens turto su savo turtu arba naudoti juridinį asmenį ar informaciją, kuri gaunama būnant juridinio asmens vadovu, asmeninei ar trečiojo asmens naudai (CK 2.87 str. 4 d.), taip pat vadovo pareigą pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organams ar juridinio asmens dalyviams apie aplinkybes, nurodomas CK 2.87 str. 3 d. (t. y. dėl interesų konflikto), nurodyti jų pobūdį ir, jei įmanoma, vertę (CK 2.87 str. 5 d.) bei pareigą informuoti apie sandorio sudarymą su juridiniu asmeniu, kurio organo narys jis yra (CK 2.87 str. 6 d.). Visos nurodomos pareigos yra susijusios su juridinio asmens vadovo lojalumo pareiga. Todėl galima teigti, kad šie atskiri elementai patenka į lojalumo pareigos turinį, t. y. konkretizuoja juridinio asmens vadovo lojalumo pareigą. Tokio požiūrio laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, kur teigiama, kad lojalumo pareiga reiškia, jog „*juridinio asmens valdymo organo narys privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, taip pat negali naudoti juridinio asmens turto asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo*“[46]. Be to, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų

[43] Randy J. Holland, „Delaware Directors' Fiduciary Duties: The Focus on Loyalty", *University of Pennsylvania Journal of Business Law* (2009): 698.
[44] *Ibid*.
[45] Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Antroji knyga. Asmenys* (Vilnius: Justitia, 2001), 193.
[46] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016".

taikymo pažymėta, kad CK 2.87 str. 3, 4, 5 ir 6 dalyse įtvirtintos atskiros pareigos konkretina juridinio asmens vadovo lojalumo pareigą[47].

Taigi, iš esmės juridinio asmens vadovo lojalumo pareiga susideda iš kelių elementų, t. y. pareigos veikti pagal bendrovės steigimo dokumentus, pareigos veikti bendrovės interesais ir siekti jos tikslų, pareigos vengti interesų konflikto, pareigos nepainioti bendrovės turto su savo asmeniniu turtu ir nenaudoti gaunamos informacijos asmeninei ar trečiojo asmens naudai, taip pat pareigos informuoti apie galimą interesų konfliktą.

Kalbant apie lojalumo pareigą taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad šios pareigos turinys apima tiek pasyvius, tiek aktyvius veiksmus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra nurodoma, kad *„atsižvelgiant į konkrečios situacijos specifiką, įmonės vadovo interesų konflikto vengimas gali reikalauti ne tik pasyvaus elgesio (nedalyvauti priimant atitinkamą sprendimą), bet ir aktyvių veiksmų. Įmonės vadovo lojalumo pareiga jo vadovaujamai įmonei reiškia ir pareigą imtis priemonių, kad dėl sandorio su įmonės vadovu jo vadovaujama įmonė nepatirtų žalos. Vadovas, dalyvaudamas sandoryje su bendrove, kurios vadovas jis yra, turi ne vien formaliai atskleisti interesų konflikto situaciją, tačiau ir įspėti apie galimus neigiamus sandorio padarinius bei jam žinomą riziką, dėl kurios gali atsirasti žala“*[48]. Taigi, iš esmės teismas praplečia juridinio asmens vadovo lojalumo pareigos turinį. Kaip bus nurodoma toliau šiame magistro baigiamajame darbe, tai ne visada yra daroma pagrįstai. JAV doktrinoje[49] nurodoma, kad juridinio asmens vadovas privalo atskleisti interesų konfliktą ir suteikti visą jam žinomą informaciją, faktus, susijusius su priimamu verslo sprendimu. Tačiau atkreipiamas dėmesys, jog juridinio asmens vadovo pareigos atskleisti interesų konfliktą pažeidimas yra laikomas neabejotinai neteisėtu vadovo veiksmu. Bet informacijos apie sudaromą verslo sprendimą neatskleidimas ne visada laikomas lojalumo pareigos pažeidimu. Kadangi tuo atveju, kai vadovas atskleidžia interesų konfliktą, bendrovė turėtų atsidurti tokioje pozicijoje, lyg dalyvautų santykiuose su trečiuoju asmeniu, ir dėl to negali reikalauti iš vadovo atskleisti daugiau nei trečioji šalis turėtų. M. A. Eisenberg teigimu[50], tai yra neteisinga, kadangi žinojimas, jog vadovas yra suinteresuotas verslo sprendimu nebūtinai reiškia, kad bendrovė turėtų atsidurti pozicijoje lyg dalyvautų santykiuose su trečiuoju asmeniu ir būti itin atidžia bei rūpestinga. Kai tarp asmenų egzistuoja pasitikėjimo santykiai, jie neturėtų būti labiau atidesni vien dėl to, kad šiuos asmenis sieja priešingi interesai. M. A. Eisenberg pateikia pavyzdį – jeigu A parduoda savo panaudotą automobilį savo seseriai, ji

[47] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika*, 45 (2017).
[48] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).
[49] Melvin Aron Eisenberg, „Self-Interested Transactions in Corporate Law”, *Berkley Law Scholarship Repository* (1988), 998 – 1000.
[50] *Ibid*., 1000.

mano, kad A pasidalins tokia informacija apie automobilį, kuria nepasidalintų svetimas asmuo, nors ji ir žino, kad A yra suinteresuotas pardavimu. Ši analogija, pasak M. A. Eisenberg, turėtų būti taikoma ir bendrovės vadovui. Taigi, galima teigti, jog Lietuvos teismų praktikoje sutinkama su M. A. Eisenberg požiūriu ir juridinių asmenų vadovams keliama pareiga ne tik veikti formaliai atskleidžiant interesų konfliktą, tačiau atlikti ir tam tikrus aktyvius veiksmus – atskleisti visą žinomą informaciją apie sudaromą sandorį, net jei ši informacija juridinio asmens vadovui ir būtų žinoma dėl jo ypatingos padėties (pavyzdžiui, juridinio asmens vadovas yra juridiniam asmeniui parduodamų akcijų savininkas).

Taigi, lojalumo pareiga apima atskiras juridinio asmens vadovo pareigas ir reikalauja, jog vadovas vengtų interesų konflikto, veiktų geriausiais bendrovei interesais, nesiektų asmeninės naudos bei nesinaudotų savo, kaip juridinio asmens vadovo, padėtimi. Vykdydamas šiuos reikalavimus juridinio asmens vadovas turi ne tik būti pasyvus, bet ir aktyvus – imtis visų įmanomų veiksmų, jog bendrovė nepatirtų žalos.

1.2.2. Rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*)

Juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga yra viena iš pagrindinių teisinių priemonių užtikrinti, kad juridinio asmens vadovas, vykdydamas jam pavestas funkcijas ir priimdamas verslo sprendimus, veiktų sąžiningai, protingai ir apdairiai. Dėl to rūpestingumo pareiga sulaukia daug dėmesio ir yra įtvirtinta bei žinoma viena ar kita forma daugumoje užsienio valstybių. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kuri pirmoji Europoje pradėjo vadovautis verslo sprendimo priėmimo taisykle[51], rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*) yra įtvirtinta Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – AktG) 93 str. 1 d. bei Vokietijos Ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo (toliau – GmbHG) 43 str. 1 d. AktG 93 str. 1 d. nustato, jog juridinio asmens valdymo organų nariai turi būti atidūs ir rūpestingi. Nelaikoma, jog jie šias pareigas pažeidžia, jeigu verslo sprendimo priėmimo metu jie pagrįstai manė, jog yra pakankamai informuoti ir veikia geriausiais bendrovei interesais. Iš AktG 93 str. 1 d. galima išskirti tris rūpestingumo pareigos elementus: pirma, teisėtumo pareigą (kuri reikalauja, jog juridinio asmens vadovas veiktų pagal įstatymų reikalavimus), antra, rūpestingumo pareigą siaurąją prasme (kuri turi keturis skirtingus aspektus: (1) pareiga planuoti ir kontroliuoti verslą, (2) organizacinės atsakomybės, reikalaujančios vadovą nustatyti bendrovės organizacinę struktūrą; (3) vadovo finansinės atsakomybės, apimančios

[51] Verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo įtvirtinta 2005 m. rugsėjo 22 d. įstatymu Nr. 2802 (vok. *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts* (UMAG)). Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog iki šio įstatymo priėmimo, verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo suformuota Vokietijos teismų praktikoje – pirmą kartą įtvirtinta Vokietijos Federalinio teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) 1997 m. balandžio 21 d. sprendime byloje *ARAG/Garmenbeck* Nr. 175/95 (percituota iš: Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *Study on Directors' Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 117).

pareigą užtikrinti bendrovės likvidumą; ir (4) bendrovės vadovo informacinės atsakomybės, reikalaujančios jį sukurti struktūras, užtikrinančias informacijos srautą), bei, trečia, pareigą stebėti (ši pareiga turi horizontalųjį ir vertikalųjį aspektus – horizontalusis aspektas reiškia valdymo organo bendrą pareigą stebėti visus verslo veiklos sandorius, o vertikalusis stebėjimo pareigos aspektas yra susijęs su pareigų delegavimu, t. y. jog tuo atveju, jeigu vadovas deleguoja pareigas, jis privalo atidžiai pasirinkti asmenį, kuriam deleguojamos pareigos, ir šį asmenį apmokyti bei stebėti)[52]. GmbHG, reglamentuojančio uždaro tipo ribotos atsakomybės bendroves, 43 str. 1 d. nustato, kad vadovas privalo vykdyti bendrovės veiklą laikydamasis apdairaus verslininko rūpestingumo standarto. Kaip matyti, šiame straipsnyje įtvirtintas objektyvus rūpestingumo standartas, t. y. atsižvelgiama į apdairaus ir rūpestingo asmens veiksmus, o asmeninės konkretaus asmens (vadovo) savybės, tokios kaip patirties ar sugebėjimų stoka, nevertinamos. Kitoks rūpestingumo standartas yra įtvirtintas Jungtinėje Karalystėje. Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymo[53] 174 str. 2 d. įtvirtina objektyvųjį-subjektyvųjį juridinio asmens vadovo rūpestingumo standartą. Šioje normoje įtvirtinta, kad juridinio asmens vadovas turi vykdyti rūpestingumo pareigą, remdamasis protingai apdairaus asmens, turinčio bendrų žinių, įgūdžių ir patirties, kuriuos pagrįstai gali turėti juridinio asmens vadovas, standartu bei žiniomis, įgūdžiais ir patirtimi, kuriuos jis turi. Atsižvelgiant į šios normos turinį, matyti, kad juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareigos atžvilgiu yra taikomas tiek objektyvusis (t. y. atsižvelgiama į vidutinio atidaus ir rūpestingo asmens veiksmus), tiek subjektyvusis (t. y. atsižvelgiama į konkretaus asmens žinias, įgūdžius ir patirtį) rūpestingumo pareigos standartas.

Lietuvoje rūpestingumo pareiga yra įtvirtinta CK 2.87 str. 1 d., kuri nustato, jog juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Kasacinio teismo praktikoje aiškinant rūpestingumo pareigos turinį nurodoma, kad „*bendroji valdymo organų rūpestingumo pareiga apima teisėto, sąžiningo bei protingo elgesio reikalavimą. Vadovo rūpestingumo pareiga suponuoja, kad vadovas turi daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. Įmonės vadovas taip pat privalo rūpintis, kad įmonė laikytųsi įstatymų, nustatytų savo veiklos apribojimų*“[54]. Lietuvoje taip pat galioja objektyvus rūpestingumo standartas, t. y. aplinkybė, ar vadovas konkrečiu atveju vykdė rūpestingumo pareigą, nustatoma atsižvelgiant į rūpestingo,

[52] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *Annexes to Study on Directors' Duties and Liability* (Londonas, 2013), 335.
[53] Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymas Nr. 46 (angl. *Companies Act*) (2006).
[54] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017“.

apdairaus, protingo vadovo elgesio matą[55]. Tačiau, priešingai nei Vokietijoje, Lietuvoje juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga gali turėti ir subjektyvųjį elementą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad verslininko subjektyvios savybės konkrečios bylos aplinkybėmis gali objektyvųjį elgesio standartą padaryti aukštesnį[56]. Vienoje iš savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog „*teismai <...> turėjo nustatyti, ar ieškovė, kaip įmonės vadovė, konkrečiu atveju tinkamai vykdė savo pareigas. Pažymėtina, jog minėtos aplinkybės nustatomos pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus, t. y. kaip turėjo elgtis vadovė jos vadovavimo įmonei laikotarpiu nustatoma vadovaujantis "rūpestingos šeimos galvos" (bonus pater familias) standartais, atsižvelgiant į įmonės specifiką, įvertinant normalią ūkinę-gamybinę riziką, taip pat atsižvelgiant į ieškovės* ***asmenines savybes, kvalifikaciją, sveikatos būklę*** *ir pan.*"[57] Be to, Lietuvos teismų praktikoje pažymima tokia subjektyvi aplinkybė kaip juridinio asmens vadovo įstatymo nežinojimas[58]. P. Čerka taip pat laikosi nuomonės, jog Lietuvoje egzistuoja objektyvus-subjektyvus elgesio standartas, kuriuo remiantis juridinio asmens vadovo patirties stoka ar netinkama kvalifikacija negali atleisti vadovo nuo atsakomybės už sukeltą žalą[59]. Taigi, Lietuvoje, kaip ir Jungtinėje Karalystėje, vertinant, ar juridinio asmens vadovas pažeidė rūpestingumo pareigą, vadovaujamasi objektyviuoju ir iš dalies subjektyviuoju elgesio standartu.

Pažymėtina, kad Europoje yra valstybių, kuriose remiamasi tik subjektyviuoju standartu, t. y. reikalaujamas atidumo ir rūpestingumo laipsnis yra vertinamas atsižvelgiant į vadovo įgūdžius ir patirtį arba teisės aktai išskiria skirtingus vadovų tipus ir taiko aukštesnį standartą tik kai kuriems iš jų. Tokios šalys yra Kipras, Graikija, Airija ir Liuksemburgas[60].

Iš to seka, jog Europoje egzistuoja trys galimi standartai, kuriais remiantis vertinama juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga: objektyvusis, objektyvusis-subjektyvusis ir subjektyvusis. Labiausiai paplitę yra objektyvusis ir objektyvusis-subjektyvusis standartai[61]. Tačiau, bet kokiu atveju, juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga iš esmės visose šalyse suprantama panašiai ir vertinimas visada prasideda nuo nustatymo, kaip tokioje pačioje situacijoje

[55] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014," *Teismų praktika*, 41 (2014); „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011," *Teismų praktika*, 35 (2011); „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006," *Teismų praktika*, 26 (2006).

[56] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga," *Teismų praktika*, 45 (2017).

[57] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-880/2002".

[58] Lietuvos apeliacinis teismas 2001 m. vasario 6 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2A-79 nurodo, jog „*Įmonių bankroto įstatymo draudžiamųjų nuostatų nežinojimas atsakovo nuo atsakomybės neatleidžia ir nesudaro pagrindo jo veiksmus laikyti teisėtais*".

[59] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 63.

[60] Hanne S. Birkmose, Mette Neville ir Karsten Engsig Sorensen, *supra* note, 13: 17-19.

[61] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *Study on Directors' Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 93.

būtų pasielgęs vidutinis, rūpestingas ir atidus vadovas (t. y. objektyvusis standartas), ir tik kai kuriose šalyse, be kita ko, atsižvelgiama į konkretaus vadovo asmenines savybes (t. y. subjektyvusis standartas).

Daugiau skirtumų, susijusių su rūpestingumo pareiga ir jos vertinimu, galima rasti aptariant įrodinėjimo pareigą. Skiriasi užsienio šalių praktika dėl to, kas visgi privalo įrodyti, jog vadovas pažeidė (ar nepažeidė) rūpestingumo pareigą, t. y. ar ieškovas, kreipęsis į teismą dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo, privalo įrodyti, kad vadovas nesielgė sąžiningai, protingai ir apdairiai, ar būtent juridinio asmens vadovas turi pareigą įrodyti, kad jis elgėsi sąžiningai, protingai ir apdairai, vykdydamas savo funkcijas. Įrodinėjimo naštos paskirstymas yra reikšmingas, kadangi tai iš dalies lemia juridinio asmens vadovo padėtį. Akivaizdu, kad juridinio asmens vadovui daug lengviau išvengti teisinės atsakomybės, kai būtent ieškovui tenka pareiga įrodyti, kad vadovas nesielgė rūpestingai, kas dažnu atveju gali būti sunki užduotis, o kartais ir nulemti asmens vengimą kreiptis į teismą teisminės gynybos. Todėl įrodinėjimo naštos paskirstymo klausimas yra svarbus bylose dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės.

Sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo rūpestingumo, Lietuvoje galioja bendroji įrodinėjimo pareiga, įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso[62] (toliau – Civilinio proceso kodeksas, CPK) 178 str. ir numatanti, jog šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus. Taigi, asmuo, besikreipiantis į teismą dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo, turi pareigą įrodyti, kad juridinio asmens vadovas pažeidė rūpestingumo pareigą[63], t. y. nebuvo atidus, rūpestingas ir protingas. Tokia pati įrodinėjimo pareiga egzistuoja ir Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Švedijoje bei kitose šalyse[64]. Tačiau yra šalių, kuriose būtent juridinio asmens vadovui tenka įrodyti, jog jis nepažeidė rūpestingumo pareigos ir elgėsi apdairiai, protingai ir rūpestingai. Tokios šalys, pavyzdžiui, yra Italija, Latvija, Lenkija ir kt.[65] Vokietijoje, pavyzdžiui, AktG 93 str. 2 d. nustato, jog vadovui tenka pareiga įrodyti, kad jis elgėsi atidžiai ir rūpestingai. Kai kuriose iš šalių, kuriose įrodinėjimo našta tenka vadovui (konkrečiai, Prancūzijoje, Belgijoje ir Liuksemburge), bendroji įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė (t. y. pagal kurią pareiga įrodyti juridinio asmens vadovo neteisėtus veiksmus tenka ieškovui) yra taikoma sprendžiant dėl vadovo prievolės pasiekti tam tikrą rūpestingumo laipsnį (angl. *obligation of means*), o bylose dėl prievolės užtikrinti tam tikrą rezultatą (angl. *obligation*

[62] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).
[63] Pažymėtina, kad bylose dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės ieškovas turi pareigą įrodyti neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį kaip civilinės atsakomybės sąlygą. Vadovaujantis CK 6.248 str. 1 d., juridinio asmens vadovo kaltė preziumuojama. Todėl juridinio asmens vadovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi pareigą įrodyti, jog neegzistuoja jo kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga.
[64] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *supra* note, 61: 99.
[65] *Ibid*.

of result) yra taikoma atvirkštinė įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė ir tokiu atveju vadovas turi pareigą įrodyti, kad elgėsi atidžiai ir rūpestingai[66]. Prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą pažeidimas paprastai yra susijęs su juridinio asmens vadovo specialiųjų, o ne bendrųjų pareigų pažeidimu. Tačiau, pavyzdžiui, prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą pažeidimu taip pat gali būti pripažįstama situacija, kuomet juridinio asmens vadovas nedalyvauja valdybos susirinkimuose ir nėra aktyviai įsitraukęs į bendrovės valdymą, t. y. prievolė pasiekti tam tikrą rezultatą gali būti siejama ir su bendrąją juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga[67]. Esant prievolei užtikrinti tam tikrą rūpestingumo laipsnį, asmuo prisiima pareigą atliekant savo veiksmus dėti visas įmanomas pastangas, neprisiimdamas atsakomybės už konkretaus rezultato pasiekimą. Šiuo atveju būtent ieškovas turėtų pademonstruoti, kad juridinio asmens vadovas veikė pažeisdamas rūpestingumo pareigą. Egzistuojant prievolei pasiekti tam tikrą rezultatą, rezultato nepasiekimas suponuoja asmens atsakomybę ir pareigų pažeidimą, o siekiant išvengti civilinės atsakomybės už rezultato nepasiekimą, juridinio asmens vadovas turi pareigą įrodyti, kad jis elgėsi atidžiai, rūpestingai ir protingai, t. y. nepažeidė rūpestingumo pareigos. Atkreiptinas dėmesys, jog dėl įrodinėjimo pareigos paskirstymo galima rasti poziciją[68], kuomet teigiama, kad įrodinėjimo pareigos paskirstymas turėtų priklausyti nuo to asmens, kuris turi informacinį pranašumą, t. y. kuris bylos nagrinėjimo metu gali prieiti ir valdo bendrovės dokumentus (pavyzdžiui, bendrovei pareiškus ieškinį dėl žalos atlyginimo iš buvusio bendrovės vadovo. Šiuo atveju informacinį pranašumą turės būtent bendrovė). Su tokia pozicija sutiktina, kadangi tai perkelia įrodinėjimo naštą šaliai, kuri neabejotinai turi geresnį priėjimą prie informacijos bei akivaizdžiai gali lengviau įrodyti byloje nustatytinas aplinkybes.

Taigi, nors rūpestingumo pareiga daugumoje valstybių suprantama panašiai, atsižvelgiant į apdairaus, rūpestingo ir protingo (lot. *bonus pater familias*) asmens standartą, tačiau įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklės skiriasi, t. y. dalyje užsienio valstybių galioja bendroji įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė ir būtent ieškovui tenka įrodyti, kad vadovas veikė pažeisdamas jam keliamą rūpestingumo pareigą, kas daugumoje atveju gali būti sudėtinga ir, atitinkamai, lemti, kad civilinė atsakomybė juridinio asmens vadovui nėra pritaikoma arba asmuo net nesikreipia į teismą dėl žalos atlyginimo. Kitose užsienio valstybėse egzistuoja numatytos įrodinėjimo pareigos paskirstymo bendrosios taisyklės išimtys, kurios lemia, kad tam tikrais atvejais įrodinėjimo našta tenka būtent juridinio asmens vadovui ir jis turi įrodyti, kad priimdamas verslo sprendimą, elgėsi

[66] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *supra* note, 61: 99-100.
[67] *Ibid*., 100.
[68] Arkadiusz Radwan, „Relevant Questions of Company Law: Comparative Aspets. Part I: liability of directors and shareholders towards solvent / insolvent company and third parties“, pranešimas Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Vilnius, 2017 lapkričio 16 d.

atidžiai, rūpestingai ir protingai, dėl ko negali būti konstatuoti jo neteisėti veiksmai kaip civilinės atsakomybės sąlyga.

Taigi, aptariamos juridinio asmens vadovo bendrosios pareigos – rūpestingumas ir lojalumas yra itin svarbios sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu. Lyginant Lietuvoje egzistuojančią šių pareigų turinio sampratą su kitose šalyse egzistuojančiu bendrųjų juridinio asmens vadovo pareigų aiškinimu, turinys iš esmės nesiskiria, o vadovas visose šalyse turi veikti atidžiai ir rūpestingai, geriausiais bendrovei interesais, vengti interesų konflikto. Didesnius skirtumus galima pastebėti nebent gilinantis į įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisykles ar aiškinant aptariamų bendrųjų juridinio asmens vadovo pareigų turinio apimtį, t. y. kiek plačiai suprantamos rūpestingumo ir lojalumo pareigos. Tai gali būti padaryta analizuojant ir vertinant atskirus atvejus, pasitaikančius praktikoje. Toliau šiame magistro baigiamajame darbe aptariama verslo sprendimo priėmimo taisyklė, taip pat jos taikymo sąlygos, kur ir bus išsamiau analizuojami bendrųjų juridinio asmens vadovo pareigų pažeidimo vertinimo atvejai praktikoje, šiam priimant rizikingus verslo sprendimus.

2. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖ

Juridinio asmens vadovo veikla yra neišvengiamai susijusi su verslo sprendimais. Vadovui priėmus atitinkamus verslo sprendimus ir jais sukėlus žalos juridiniam asmeniui ar tretiesiems asmenims, gali kilti juridinio asmens vadovo civilinė atsakomybė. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog juridinio asmens vadovas vis tiek gali išvengti civilinės atsakomybės, jeigu jo veiksmai atitinka verslo sprendimo priėmimo taisyklės (angl. *business judgment rule*) taikymo sąlygas ir nėra išimčių verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymui. Taigi, verslo sprendimo priėmimo taisyklė neabejotinai yra reikšminga sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės bei vertinant vadovo priimamus rizikingus verslo sprendimus.

Pažymėtina, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė ne visada buvo taikoma juridinio asmens vadovo priimamų sprendimų atžvilgiu. Todėl, siekiant išsiaiškinti šios taisyklės taikymo tikslus, būtina, be kita ko, apibrėžti verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakas bei tai, kaip ši taisyklė suprantama Lietuvoje ir kitose pasirinktose užsienio valstybėse.

2.1. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakos ir tikslai

Verslo sprendimo priėmimo taisyklė prieš daugiau nei 180 metų susiformavo JAV. Nepaisant to, JAV mokslininkų veikaluose iki šiol nurodoma, kad tai sunkiausiai suprantama koncepcija visoje verslo teisės srityje[69]. Pirmą kartą šios taisyklės turinys buvo atskleistas 1829 m. JAV Luizianos valstijos Aukščiausiojo teismo sprendime byloje *Percy v. Millaudon*[70], kurioje nors ir tiesiogiai neminima ši taisyklė, tačiau neabejotinai kalbama apie šiandien taip vadinamą verslo sprendimo priėmimo taisyklę. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl banko vadovo atsakomybės už nuostolius, patirtus dėl banko prezidento ir kasininkės neteisėto lėšų pasisavinimo. Sprendime teismas pasisakė, jog asmens, kuris buvo paskirtas vadovu ir kuris turi kvalifikaciją, reikalingą įprastoms fiduciarinėms pareigoms vykdyti, atitinkamo sprendimo priėmimas, dėl kurio kyla nuostolis, negali užtraukti atsakomybės šiam asmeniui, jeigu sprendimas[71] buvo toks, kuris būtų priimtas ir apdairaus asmens. Priešingas aiškinimas reikštų, jog iš asmenų, kurie gali klysti, būtų reikalaujama tobulos išminties. Tokiu atveju, nei vienas asmuo tokiomis nepalankiomis sąlygomis nenorėtų užimti vadovo pareigų. Teismas taip pat pabrėžė, kad sprendžiant dėl asmens atsakomybės, turėtų būti remiamasi ne neabejotinomis kitų asmenų žiniomis, tačiau vidutinio,

[69] Lori McMillan, „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine", *William & Mary Business Law Review* (2013): 526; S. Samuel Arsht, „The Business Judgment Rule Revisited", *Hofstra Law Review* (1979): 93; Henry G. Manne, „Our Two Corporation Systems: Law and Economics", *Virginia Law Review*, (1967): 270.
[70] Percy v. Millaudon, 8 Mart (n.s.) 68 (La. 1829).
[71] Teismo sprendime vartojama sąvoka klaida, suklydimas (angl. *error*)

įprasto asmens standartu. Ir tik įrodžius, jog asmens veiksmai buvo tokie šiurkštūs, kad vidutinio protingumo ir įprasto atidumo asmuo nebūtų jų atlikęs, būtų galima asmeniui pritaikyti atsakomybę.

Kaip matyti, verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš esmės susiformavo dėl teismo susirūpinimo, jog protingi ir sąžiningi asmenys neužims vadovo pareigų, jeigu teisė reikalaus iš jų tokio atidumo laipsnio, kurio nereikalaujama iš įprastų, vidutinių asmenų[72]. Mokslinėje literatūroje taip pat galima rasti nuomonę, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo sukurta tam, kad būtų galima išvengti nepageidaujamo teismų kišimosi į verslo santykius[73].

Verslo sprendimo priėmimo taisyklės sampratos ir turinio plėtotei bei aiškinimui daug įtakos turėjo JAV Delavero valstijos teismų sprendimai. Paminėtina Delavero Aukščiausiojo Teismo byla *Aronson v. Lewis*[74], kurioje teismas verslo sprendimo priėmimo taisyklę apibrėžė kaip prezumpciją, jog priimdamas verslo sprendimą, bendrovės vadovas buvo gerai informuotas, veikė sąžiningai, manydamas, kad veikia geriausias bendrovės interesais. Šioje byloje pateiktas verslo sprendimo priėmimo taisyklės apibrėžimas dažnai cituojamas ir kituose JAV teismų sprendimuose. Pavyzdžiui, Delavero Aukščiausiojo Teismo byloje *Cede & Co. v. Technicolor Inc.*[75], kur teismas, remdamasis *Aronson v. Lewis* sprendime pateiktu išaiškinimu, nurodė, kad verslo sprendimo priėmimo taisykle įtvirtinama stipri prezumpcija vadovų atžvilgiu, t. y. tai, kad lojalaus ir gerai informuoto vadovo sprendimas nebus panaikintas teismo, nebent jis negali būti priskirtas bet kokiam racionaliam verslo tikslui. Todėl ieškovas, ginčijantis vadovo sprendimą, turi pareigą paneigti verslo sprendimo priėmimo taisyklės prezumpciją. Norėdamas paneigti šią taisyklę, ieškovas turi pateikti įrodymus, kad vadovas, priimdamas ginčijamą sprendimą, pažeidė bet kurią iš jam patikėtų fiduciarinių pareigų[76]: rūpestingumo, sąžiningumo ar lojalumo[77]. Ieškovui nepavykus įrodyti pažeidimo ir paneigti verslo sprendimo priėmimo taisyklės prezumpcijos, teismas nebekvestionuos verslo sprendimo. Jeigu vis dėlto ieškovui pavyksta įrodyti, kad vadovas pažeidė vieną iš jam patikėtų pareigų, įrodinėjimo našta yra perkeliama atsakovui, t. y. vadovui, kuris turi įrodyti verslo sprendimo sąžiningumą.

Taigi, verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakos prasidėjo JAV prieš daugiau nei 180 metų. Formuojant šią taisyklę buvo siekiama labai aiškių tikslų, t. y. paskatinti asmenis tapti juridinių asmenų vadovais, skatinti jų inovatyvumą, verslišKumą, suteikti juridinio asmens

[72] S. Samuel Arsht, „The Business Judgment Rule Revisited“, *Hofstra Law Review* (1979): 97.
[73] Henry G. Manne, „Our Two Corporation Systems: Law and Economics“, *Virginia Law Review* (1967): 271.
[74] Aronson v. Lewis, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).
[75] Cede & Co. v. Technicolor Inc. 634 A.2.d. 345, 361 (Del. 1993).
[76] Kaip bus išsamiai nurodoma toliau, JAV fiduciarinėms pareigoms priskiriama ir rūpestingumo pareiga, tačiau Europoje į fiduciarinių pareigų turinį patenka tik lojalumo pareiga, o rūpestingumo pareiga yra laikoma atskira bendrąja juridinio asmens vadovo pareiga.
[77] Atkreiptinas dėmesys, jog šiame sprendime, be kita ko, buvo įtvirtinta, kad juridinio asmens vadovai JAV turi fiduciarinių pareigų triadą – rūpestingumo, sąžiningumo ir lojalumo.

vadovams laisvę priimti ryžtingus ir rizikingus verslo sprendimus ir, ne ką mažiau svarbu, sumažinti teismų kišimąsi į privačius verslo santykius. Neabejotina, kad šie tikslai yra svarbūs bendrovei, kadangi dažniausiai tik rizikingi verslo sprendimai gali atnešti bendrovei išskirtinę sėkmę, atitinkamai, taip yra tenkinamas pagrindinis juridinio asmens tikslas – siekti pelno. Atkreiptinas dėmesys, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslą sumažinti teismų kišimąsi į privačius verslo santykius, į verslo sprendimų priėmimo procesą, galima paaiškinti tuo, kad teisėjai nėra verslo specialistai, profesionalai, jie neturi reikalingos kompetencijos ir patirties verslo santykiuose ir todėl negali perimti juridinio asmens vadovo vaidmens[78].

Verslo sprendimo priėmimo taisyklė neabejotinai viena ar kita forma yra žinoma ir Europoje. Nors didelė dalis Europos valstybių nesuteikia aiškaus ir konkretaus verslo sprendimo priėmimo taisyklės apibrėžimo, tačiau daugumos valstybių teismų praktika įvertina verslo sprendimų rizikingumą ir atsižvelgia, be kita ko, į vadovo bendrąsias pareigas ir konkretaus verslo sprendimo priėmimo procesą. Kaip minėta, pirmoji valstybė Europoje, pradėjusi vadovautis verslo sprendimo priėmimo taisykle, yra Vokietija. Pirmiausia verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo suformuota Vokietijos teismų praktikoje 1997 m. byloje *ARAG/Garmenbeck*[79] ir, remiantis šioje byloje suformuotu verslo sprendimo priėmimo taisyklės apibrėžimu, ši taisyklė 2005 m. buvo įtvirtinta Vokietijos akcinių bendrovių įstatyme, pagal kurį laikoma, kad juridinio asmens valdymo organų nariai nepažeidė rūpestingumo pareigos, jeigu verslo sprendimo priėmimo metu jie pagrįstai manė, jog yra pakankamai informuoti ir veikia geriausiais bendrovei interesais. Pagal šiame įstatyme įtvirtintą verslo sprendimo priėmimo taisyklę, ji, priešingai nei JAV teisinėje sistemoje, nėra laikoma prezumpcija, kad visi vadovo verslo sprendimai yra teisėti, tačiau vadovaujantis ja yra vertinami ginčijami juridinio asmens vadovo verslo sprendimai. G. Jakuntavičiūtės teigimu, verslo sprendimo priėmimo taisyklės įtvirtinimas įstatyme suteikia vadovams aiškumo *ex ante*, kadangi jie gali numatyti koks turi būti verslo sprendimo priėmimo procesas, tam, kad jis būtų laikomas teisėtu, o sprendimą priėmęs asmuo galėtų išvengti civilinės atsakomybės taikymo[80]. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė taip pat yra kodifikuota Portugalijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Graikijoje bei Čekijoje[81]. Kitose šalyse verslo sprendimo

[78] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, „Business judgment rule in Lithuania“, *European Business Organization Law Review* (2016): 567-568.
[79] Vokietijos Federalinio teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) 1997 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje ARAG/Garmenbeck, Nr. 175/95.
[80] Gintarė Jakuntavičiūtė, „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 123.
[81] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *supra* note, 61: 108–115.

priėmimo taisyklė yra pripažįstama teisės doktrinoje arba teismų praktikoje[82]. Europoje taip pat yra valstybių, kuriose verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra nei įtvirtinta teisės aktuose, nei taikoma teismų praktikoje[83]. Atitinkamai, kyla klausimas, kaip tokiu atveju, t. y. kai verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš esmės nėra įtvirtinta jokiame lygmenyje, sprendžiama dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės ir kaip vertinami jo priimami rizikingi verslo sprendimai. Atsižvelgiant į tai, kad rūpestingumo pareiga daugelyje jurisdikcijų yra aiškiai ir išsamiai suformuota, teismai dažnai savo sprendimus grindžia šios pareigos interpretacija[84]. Pavyzdžiui, Latvijoje egzistuoja eilė išimčių, kuomet juridinio asmens vadovas gali išvengti civilinės atsakomybės taikymo. Viena iš jų – civilinė atsakomybė netaikoma vadovui, jeigu jis įrodo, kad veikė nepažeisdamas apdairaus ir atsargaus vadovo standarto[85]. Lenkijoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė taip pat nėra kodifikuota, todėl negali būti preziumuojama, kad juridinio asmens vadovas verslo sprendimą priėmė veikdamas rūpestingai ir atidžiai. Lenkijos teismų praktikoje egzistuoja priešingas požiūris – įrodinėjimo našta, kad jis veikė rūpestingai ir atidžiai, tenka juridinio asmens vadovui. Be to, Lenkijos Aukščiausiasis Teismas savo sprendimuose yra nurodęs, kad negalima remtis ekonomine rizika, siekiant atleisti juridinio asmens vadovą nuo civilinės atsakomybės už sukeltą žalą, kai ši žala buvo neatsakingo vadovavimo rezultatas[86].

Taigi, JAV susiformavusią verslo sprendimo priėmimo taisyklę viena ar kita forma perėmė daugelio Europos valstybių teisinės sistemos. Remiantis tuo, kokia forma verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra įtvirtinta įstatyme, V. Bitė ir G. Gumuliauskienė[87] išskiria tris galimus šios taisyklės taikymo modelius: pirma, žemo lygmens modelis, kur verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra aiškiai įtvirtinta nei įstatyme, nei teismų praktikoje (pavyzdžiui, Anglija); antra, vidutinio lygmens modelis, kur taisyklė yra pripažįstama (pavyzdžiui, teismų praktikoje), bet nėra įtvirtinta įstatymiškai (tokio modelio pavyzdys – JAV); bei trečia, aukšto lygmens modelis, kai verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra įtvirtinta įstatyme (pavyzdžiui, Australijoje ar Vokietijoje). Kuo aukštesnio lygmens verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo modelis,

[82] Tokios šalys Europoje yra: Austrija, Belgija, Bulgarija, Kipras, Danija, Suomija, Vengrija, Italija, Lietuva, Liuksemburgas, Ispanija, Švedija, Slovėnija ir Didžioji Britanija (Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *Study on Directors' Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013), 108–115; Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries", *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): 136).

[83] Tokios šalys yra Estija, Airija, Latvija, Lenkija, Malta ir Slovakija (Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *Study on Directors' Duties and Liability prepared for the European Commission* (Londonas, 2013); Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries", *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): 137).

[84] Adina Ponta ir Radu N. Catana, *supra* note, 12: 137.

[85] Carsten Gerner-Beuerle, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *supra* note, 52: 505.

[86] *Ibid*., 649; Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2000-05-09 sprendimas, IV CKN 117/00.

[87] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, *supra* note, 78: 568.

tuo aukštesnis juridinio asmens vadovo tikrumo laipsnis, kad priimtas verslo sprendimas yra teisėtas[88].

Egzistuoja net kelios doktrinos, susijusios su verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymu. Visų pirma, verslo sprendimo priėmimo taisyklė gali būti suprantama kaip teisminio peržiūrėjimo standartas (angl. *standard of review*), kai kurių autorių tai dar vadinama atsakomybės standartu (angl. *standard of liability*)[89], pagal kurį teismai, sprendžiantys dėl vadovo civilinės atsakomybės, turi įvertinti vadovo priimtus sprendimus[90]. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė taip pat gali būti suprantama kaip teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*). Remiantis šia doktrina, verslo sprendimo priėmimo taisykle yra nustatoma prezumpcija, jog vadovo priimami verslo sprendimai yra teisėti, t. y. teismas nevertina vadovo veiksmų, priimant verslo sprendimą, nebent ieškovas, ginčijantis verslo sprendimą, paneigia šią prezumpciją[91]. Taigi, iš esmės, remiantis teisminio peržiūrėjimo standartu, teismas vertina verslo sprendimą ir juridinio asmens vadovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti verslo sprendimo priėmimo taisyklės sąlygas ir tik jas įrodžius, ši taisyklė pritaikoma, o civilinė atsakomybė juridinio asmens vadovo atžvilgiu nėra taikoma. Remiantis teisminio susilaikymo doktrina, verslo sprendimo priėmimo taisyklė preziumuojama, t. y. juridinio asmens vadovas net neturi įrodinėti, kad egzistuoja verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, o teismas neanalizuoja ginčijamo verslo sprendimo turinio, nebent ieškovas paneigia šią prezumpciją – tuomet įrodinėjimo našta pereina juridinio asmens vadovui ir jam tenka įrodinėti, jog egzistuoja verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, jog dažnu atveju yra sunku įrodyti, kad vadovas, priimdamas verslo sprendimą, nebuvo rūpestingas ir atidus, manytina, kad teisminio susilaikymo doktrina yra naudingesnė vadovams. Darbo autorės nuomone, šia doktrina, be kita ko, yra apribojamas teismo kišimasis į privačius verslo santykius, t. y. iš esmės užtikrinamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslas.

Atkreiptinas dėmesys, jog neseniai teisės doktrinoje buvo pradėta skirti dar ir trečioji galima verslo sprendimo priėmimo taisyklės interpretacija – verslo sprendimo priėmimo taisyklė kaip imuniteto doktrina (angl. *an immunity doctrine*)[92]. Remiantis šia doktrina, verslo sprendimo priėmimo taisyklės poveikis yra vadovų izoliavimas nuo atsakomybės už jų verslo sprendimus.

[88] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, *supra* note, 78: 569.
[89] Stephen M. Bainbridge, „The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine“, *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper* 03-18 (2003): 7.
[90] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, op.cit., 569.
[91] Stephen M. Bainbridge, op. cit., 8.
[92] Verslo sprendimo priėmimo taisyklės kaip imuniteto doktriną aptaria Adina Ponta ir Radu N. Catana (Adina Ponta ir Radu N. Catana, „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“, *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): 126); taip pat Lori McMillan (Lori McMillan, „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine“, *William & Mary Business Law Review*, (2013)), tai, be kita ko, pažymi ir V. Bitė ir G. Gumuliauskienė (Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, „Business judgment rule in Lithuania“, *European Business Organization Law Review* (2016): 567).

Verslo sprendimo priėmimo taisyklė suteikia vadovui imunitetą nuo neigiamų pasekmių, kurios kilo šiam veikiant vadovo vaidmenyje. Laikant, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra tarsi vadovo imunitetas, jeigu verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos yra tenkinamos, teismai nevertins verslo sprendimo teisėtumo. Pasak Lori McMillan, būtent tai yra tiesiogiai susiję su imunitetu[93].

Sutiktina su teisės doktrinoje[94] pateikiamu vertinimu, kad tam, jog būtų galima taikyti taip vadinamą tikrąją JAV Delavero teismų praktikos suformuotą verslo sprendimo priėmimo taisyklę, teismai turi pripažinti ir taikyti teisminio susilaikymo doktriną (angl. *judicial abstention doctrine*). Kontinentinės teisės tradicijos šalyse, nors ir taikoma taip vadinama verslo sprendimo priėmimo taisyklė, tačiau teisminio susilaikymo doktrina teismų nėra pripažįstama, atitinkamai, verslo sprendimų turinys kiekvienu atveju yra vertinamas, o verslo sprendimo priėmimo taisyklė taikoma būtent šio vertinimo metu. Teisminio susilaikymo doktrina yra pripažįstama JAV teismų, todėl ir verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas JAV iš esmės skiriasi – teismai nesikiša į privačius verslo santykius ir nevertina verslo sprendimo turinio, nebent kita šalis įrodytų, kad juridinio asmens vadovas pažeidė interesų konfliktą, veikė neatidžiai ir nerūpestingai, nepriėmė sprendimo vadovaudamasis geriausiais bendrovei interesais. Minimi skirtumai akivaizdžiai matomi lyginant JAV ir Europos teismų sprendimus. Pavyzdžiui, teisės doktrinoje[95] lyginami JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo sprendimas *Walt Disney Co*. byloje ir Vokietijos teismo sprendimas *Mannesmann* byloje. JAV teismai netaikė atsakomybės Walt Disney bendrovės valdybos narių atžvilgiu dėl jų sprendimo sumokėti Michael Ovitz apie 130 milijonų dolerių už tai, kad jis metus veikė kaip vienas iš bendrovės vadovų. Vokietijoje buvo nagrinėjama panaši situacija, kur Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad Vokietijos bendrovės Mannesmann AG valdybos nariai pažeidė savo pareigas, kai jie išmokėjo apie 17 milijonų dolerių bonusą vadovui, kuris akivaizdžiai atliko svarbų vaidmenį, uždirbant bendrovės akcininkams daugiau nei 50 milijardų dolerių. Šiose bylose, kurių faktinės aplinkybės neabejotinai panašios, buvo priimti priešingi sprendimai. Visa tai lemia aukščiau minimi JAV ir Europos valstybių teisinės sistemos skirtumai.

Taigi, verslo sprendimo priėmimo taisyklė susiformavo JAV. Šios taisyklės pagrindiniai tikslai, dėl kurių ji ir buvo suformuota – juridinio asmens vadovų iniciatyvumo ir verslіškumo skatinimas, veikimo laisvės praplėtimas greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, taip pat teismų kišimosi į privačius verslo santykius ribojimas. Siekiant įgyvendinti šiuos verslo

[93] Lori McMillan, „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine“, *William & Mary Business Law Review* (2013): 569.
[94] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, *supra* note, 78: 570.
[95] Marco Ventoruzzo ir kt., *Comparative Corporate Law* (West Academic Publishing, 2015), 383-384; Franklin A. Gevurtz, „Disney in a Comparative Light“, *University of the Pacific: McGeorge School of Law* (2007): 1-2.

sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslus, būtina, kad teismai pripažintų teisminio susilaikymo doktriną. Tik tokiu atveju ši taisyklė tinkamai ir efektyviai bus pritaikoma ir suteiks labiau apibrėžto tikrumo juridinių asmenų vadovams, šiems priimant rizikingus verslo sprendimus. Atsižvelgiant į tai, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse (įskaitant ir Lietuvą) teisminio susilaikymo doktrina nėra pripažįstama, gali kilti įvairių problemų, siekiant pritaikyti verslo sprendimo priėmimo taisyklę, kurios tam tikrais atvejais gali nulemti ir tai, kad faktiškai verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra pritaikoma. Šios galinčios kilti problemos aptariamos toliau šiame magistro baigiamajame darbe.

2.2. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės atsiradimas Lietuvoje

Lietuvoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje 2013–2014 metais. Pirmą kartą verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo paminėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartyje[96], kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu. Teismas nurodė, jog tuo atveju, kuomet sprendžiama dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, kai tyčinis bankrotas buvo tariamai nulemtas įmonės vadovo veiklos, būtina, be kita ko, įvertinti juridinio asmens vadovo veiklą. Pasak teismo, tai „*svarbu tam, kad teismų praktikoje nebūtų pasiektas priešingas siekiamam rezultatas, t. y. siekiant apsaugoti įmonių kreditorių teises ir interesus, nebūtų slopinama bendrovių vadovų protinga rizika, kuri yra būtina verslui plėtoti*“. Būtent vertindamas juridinio asmens vadovo veiksmus, kurie tariamai lėmė įmonės tyčinį bankrotą, teismas pasitelkė verslo sprendimo priėmimo taisyklę. Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plačiau apie konkrečias verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas nepasisakė ir tiesiog konstatavo, kad „*bankrotą nulėmė būtent verslo nesėkmė 2008 m. prasidėjus pasaulinei ekonominei krizei, o ne tyčiniai įmonės vadovo veiksmai, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo*“.

Bene labiausiai žinoma ir daugiausiai dėmesio sulaukusi yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje pagal ieškovų UAB „Mitnija“ ir UAB „MG Baltic Investment“ ieškinį atsakovams V. G. ir E. R. dėl žalos atlyginimo[97] (toliau – ir Mitnijos byla). Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, be kita ko, pabrėžė, kokia yra verslo sprendimo priėmimo taisyklės paskirtis, t. y. jog ji „*skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus*.“ Šioje byloje teismas taip pat bandė suformuoti pagrindines verslo sprendimo

[96] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013“.
[97] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).

priėmimo taisyklės taikymo sąlygas, kurios bus aptariamos 3-iajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje. Būtent ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis buvo tarsi lūžis Lietuvos teisinėje sistemoje ir galimybės taikyti verslo sprendimo priėmimo taisyklę Lietuvoje įtvirtinimas.

Pažymėtina, jog Lietuvoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo suformuota iš esmės siekiant tų pačių tikslų, kaip ir JAV. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad „[ū]*kinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo, todėl jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą,* ***tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, t. y. prieštarautų vadovavimo bendrovės tikslams plėtoti verslą***.“[98] Atsižvelgiant į tai, kad privatus juridinis asmuo yra steigiamas siekiant įgyvendinti pasirinktą verslo modelį ir gauti ekonominę naudą[99], būtina juridinio asmens vadovui suteikti atitinkamą veikimo laisvę šiai juridinio asmens paskirčiai įgyvendinti. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė tai ir padeda padaryti, suteikdama juridinio asmens vadovui tam tikrą užtikrinimą, kad šiam nebus taikoma civilinė atsakomybė už priimtus rizikingus verslo sprendimus, kurie net ir sukėlė žalos bendrovei. Taigi, Lietuvos teismų praktikoje įtvirtinant verslo sprendimo priėmimo taisyklę yra siekiama paskatinti juridinių asmenų vadovų iniciatyvumą, versliškumą, ryžtingų sprendimų priėmimą, protingos rizikos prisiėmimą, taip pat verslo sprendimo priėmimo taisykle yra siekiama išvengti paties juridinio asmens plėtros lėtėjimo, smukimo[100], be kita ko, užtikrinti pagrindinės juridinio asmens paskirties – pelno siekimo - įgyvendinimą.

Atkreiptinas dėmesys, jog nors ir Lietuvoje ši taisyklė buvo suformuota kaip prezumpcija, kad juridinio asmens vadovas veikia *bona fide* geriausiais bendrovės interesais, tačiau Lietuvos teismų praktikoje, kaip ir kitų kontinentinės teisės tradicijų valstybių praktikoje, nesivadovaujama teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*). Ši aplinkybė lemia tai, jog nors ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra aiškiai išreikšta ir nuo 2014 metų palyginti dažnai į šią taisyklę atsižvelgiama, Lietuvoje suformuota verslo sprendimo priėmimo taisyklė negali būti prilyginama JAV Delavero teismų praktikos suformuotai ir ilgą laiką taikomai verslo sprendimo priėmimo taisyklei. Priešingai nei JAV, Lietuvoje, sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės už jo rizikingais sprendimais sukeltą žalą, verslo sprendimo turinys visada yra peržiūrimas ir vertinamas. Sutiktina

[98] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014“.
[99] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013“; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2014“.
[100] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013“.

su teisės doktrinoje pateikiama nuomone, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklės suformavimas Lietuvoje neeliminavo ankstesnės Lietuvos teismų taikomos praktikos, kuomet buvo vertinama juridinio asmens vadovo priimtų verslo sprendimų esmė[101]. Todėl verslo sprendimo priėmimo taisyklės įtvirtinimas Lietuvoje nors ir buvo reikšmingas žingsnis Lietuvos teisinei sistemai, tačiau ne visiškai užtikrina verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslus, t. y. juridinio asmens vadovas, priimdamas verslo sprendimą, neturi galimybės *ex ante* įvertinti savo priimamo sprendimo ir galimybės šio sprendimo atžvilgiu taikyti verslo sprendimo priėmimo taisyklę[102].

Kaip matyti, Lietuvoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė buvo suformuota pakankamai neseniai ir, priešingai nei, pavyzdžiui, JAV, nėra nusistovėjusi. Atitinkamai, ir šiai dienai teismų praktikoje tiesiog cituojami pagrindinėse Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose pateikti verslo sprendimo priėmimo taisyklės išaiškinimai, nepateikiant išsamesnio verslo sprendimo priėmimo taisyklės pagrindimo konkrečiose situacijose. Taip pat verslo sprendimo priėmimo taisyklė sukuria labiau materialinius teisinius padarinius, o ne procesinius, t. y. priešingai nei JAV, Lietuvos teismai kiekvienu atveju vertina ir analizuoja verslo sprendimo turinį ir jo pagrįstumą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog, kaip bus nurodoma tolimesniuose šiuo darbo skyriuose, teismų praktikoje nėra tiksliai ir išsamiai suformuotos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, kas taip pat apsunkina šios taisyklės taikymą Lietuvoje.

Taigi, verslo sprendimo priėmimo taisyklė, suformuota Lietuvos teismų praktikoje, ne visiškai atitinka JAV Delavero teismų suformuotos verslo sprendimo priėmimo taisyklės turinį, nors ja ir siekiama analogiškų tikslų. Atitinkamai, kyla klausimas, ar Lietuvoje taikoma taip vadinama verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš tiesų pagal savo turinį atitinka šią taisyklę ir jos taikymas Lietuvos teismų praktikoje užtikrina tikruosius šios taisyklės taikymo tikslus, t. y. juridinio asmens vadovų inovatyvumo, verslіškumo skatinimą bei užtikrinimą, kad teismai mažiau kištųsi į privačius verslo santykius. Toliau šiame magistro baigiamajame darbe, analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas, vertinama, ar ši taisyklė tinkamai ir efektyviai taikoma Lietuvoje bei ar pasiekiami šios taisyklės taikymo tikslai.

[101] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, *supra* note, 78: 575.
[102] *Ibid*., 574-575.

3. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖS TAIKYMO SĄLYGOS

Tam, kad būtų įgyvendinta verslo sprendimo priėmimo taisyklės paskirtis bei pasiekti šios taisyklės tikslai, būtina tinkamai identifikuoti ir aiškinti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas. Kaip minėta ankstesniuose šio magistro baigiamojo darbo skyriuose, verslo sprendimo priėmimo taisyklės samprata skirtingose šalyse gali skirtis, atitinkamai, ne visada egzistuoja tos pačios šios taisyklės taikymo sąlygos, be to, taip pat gali skirtis verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinio aiškinimas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris Lietuvoje formuoja teisės taikymo ir aiškinimo praktiką, savo apžvalgoje dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje[103] suformulavo verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas. Šioje apžvalgoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskiria šias verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas: pirma, priimtas sprendimas yra verslo sprendimas; antra, verslo sprendimas yra teisėtas; trečia, verslo sprendimas priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų; ketvirta, verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos. Būtent šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės, pagal kurią preziumuojamas vadovo veikimas geriausiais bendrovės interesais[104], taikymo sąlygos yra formuojamos ir aiškinamos Lietuvos teismų praktikoje. Jeigu sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo verslo sprendimo yra nustatoma, kad verslo sprendimas buvo priimtas nepažeidžiant juridinio asmens vadovo bendrųjų pareigų – teisėtai, sąžiningai, ištyrus reikšmingą informaciją ir šis verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos, Lietuvos teismų praktikoje vertinama, kad neteisėtų veiksmų vadovas neatliko ir už tokį verslo sprendimą civilinė atsakomybė jam nekyla, nors ir sprendimas buvo nuostolingas[105]. Nepaisant to, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pažymima, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra prezumpcija, jog verslo sprendimas yra teisėtas ir, atitinkamai, tik ją paneigus būtų galima vertinti šio sprendimo teisėtumą, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nėra vadovaujamasi teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*), teismų praktikoje iš esmės kiekvienu atveju yra vertinamas juridinio asmens vadovo verslo sprendimo turinys ir sprendžiama, ar šis verslo sprendimas tenkina visas aukščiau minėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskirtas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas. Tačiau ar šios sąlygos yra tinkamai suformuotos bei ar toks verslo sprendimo turinio

[103] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika,* 45 (2017).

[104] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika,* 41 (2014).

[105] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika,* 45 (2017).

vertinimas atitinka verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslus? Toliau šiame skyriuje bus aptariama kiekviena iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotų verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų, analizuojamas jų turinys ir sąlygų iškyrimo pagrįstumas.

3.1. Sprendimas yra verslo sprendimas

Pirmoji sąlyga, kurią išskiria Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra vertinimas, ar priimtas juridinio asmens vadovo sprendimas iš tiesų yra verslo sprendimas. Šios sąlygos išskyrimas yra svarbus tam, jog būtų aiškiai apibrėžta, kokiu atveju verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra taikoma. Kadangi, pavyzdžiui, juridinio asmens vadovo sprendimams, kurie priimti vykdant imperatyvius įstatymo nurodymus, negalės būti taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė. Kaip pavyzdys gali būti nurodoma ABĮ 8 str. 1 d. įtvirtinta imperatyvi juridinio asmens vadovo pareiga pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais). Toks vadovo sprendimas kreiptis ar nesikreipti į teismą dėl bendrovės bankroto bylos iškėlimo nelaikomas verslo sprendimu ir jo atžvilgiu verslo sprendimo priėmimo taisyklė negali būti taikoma. Manytina, jog taip pagrįstai susiaurinama šios taisyklės taikymo apimtis ir išvengiama juridinio asmens vadovų nepagrįstų atsikirtimų į pareikštus reikalavimus dėl žalos atlyginimo, paremtų verslo sprendimo priėmimo taisykle. Taip pat pabrėžtina, kad šios sąlygos išskyrimu užtikrinama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslas, t. y. siekis skatinti bendrovės vadovus nebijoti priimti rizikingus **verslo** sprendimus, kurie priimami būtent veikiant savo nuožiūra ir turint diskreciją pasirinkti atitinkamą veikimo būdą.

Kalbant apie tai, kaip turėtų būti suprantama sąvoka „verslo sprendimas“ bei kokie sprendimai yra laikomi verslo sprendimais, pažymėtina, kad Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „*verslas*“ yra suprantama kaip gavybinio pobūdžio ūkinė veikla[106]. Ekonomikos terminų žodyne verslas apibūdinamas kaip pelno siekianti veikla[107]. Sąvoka „*sprendimas*“ dabartinės lietuvių kalbos žodyne yra apibrėžiama kaip valios akto baigmė, raiškos būdas[108]. Remiantis CK 2.4. str. 2 d., verslininkais laikomi asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla. Ūkinė komercinė veikla yra susijusi su turtine, finansine rizika, šiai veiklai būdinga tai, kad ji yra tęstinė, nuolatinė, savarankiška, atlygintinė, t. y. ja siekiama pelno[109]. Taigi, verslo sprendimas yra valios išreiškimas, atitinkamo elgesio būdo pasirinkimas, kuris atliekamas vykdant

[106] Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d., http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=verslas&lns=-1&les=-1.
[107] Rūta Vainienė, *Ekonomikos terminų žodynas* (Vilnius: Tyto alba, 2008), 280.
[108] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d., http://lkiis.lki.lt/.
[109] Valentinas Mikelėnas ir kt., *supra* note, 45: 23.

ūkinę komercinę veiklą, siekiant pelno. Todėl verslo sprendimas neabejotinai yra susijęs su turtine ir finansine rizika.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pateikia „verslo sprendimo“ sąvokos sampratą ir nurodo, kad „[r]*izikingus verslo sprendimus būtų galima apibrėžti kaip sprendimus atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su ūkinės komercinės veiklos vykdymu, priimamus tokiomis aplinkybėmis, kai egzistuoja neapibrėžtumas dėl galimų pasirinkto veikimo modelio padarinių, arba šių veiksmų neatlikti*“[110]. Teismų praktikoje taip pat paaiškinama, kad verslo sprendimu laikomas toks juridinio asmens vadovo (ar valdybos) veikimas, kurio atlikimas nebuvo susijęs su imperatyvų, nustatytų įstatymuose ir įmonės dokumentuose, įvykdymu, t. y. vadovas turi visišką diskreciją priimti atitinkamą sprendimą ir tuo metu nebuvo žinoma, ar šis sprendimas pasiteisins[111]. Todėl neabejotina, kad verslo sprendimais laikytini juridinio asmens vadovo sprendimai sudaryti tam tikrus sandorius, parduoti bendrovei priklausantį turtą, investuoti bendrovės lėšas ar pan.[112]

Sąlyga, jog sprendimas turi būti verslo sprendimas, taip pat išskiriama ir JAV, kur, be kita ko, nurodoma, kad sprendimas neveikti taip pat tenkina šią sąlygą[113]. JAV Delavero valstijos teismai kai kuriose bylose pasisako dėl aptariamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos. Pavyzdžiui, *Graham v. Allis Chalmers Mane*[114] sprendime Delavero Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra taikoma situacijose, kai bendrovės valdyba neidentifikavo ir nesiėmė jokių priemonių tam, kad būtų išvengta konkurencijos teisės pažeidimų viename iš bendrovės filialų. Kitoje Delavero Aukščiausiojo Teismo byloje *Aronson v. Lewis*[115] teismas nurodė, kad nors ir vadovas gali remtis savo kolegų ar kitų kvalifikuotų asmenų nuomone, kiekvienas vadovas turi individualiai formuoti savo nuomonę ir individualiai priimti verslo sprendimą, t. y. išreikšti savo valią ir negali sprendimo teisės deleguoti kitiems asmenims.

Sprendžiant dėl to, ar teismas visada teisingai verslo sprendimo priėmimo taisyklę taiko tik verslo sprendimams, paminėtina *Shlensky v. Wrigley*[116] byla. Šios bylos nagrinėjimo metu

---

[110] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014“.

[111] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika*, 45 (2017).

[112] Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko tokių juridinio asmens vadovų verslo sprendimų: vadovo sprendimas perduoti vienintelį bendrovei nuosavybės teise priklausantį turtą („Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 22 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2A-345-196/2017“); vadovo sprendimas sudaryti akcijų mainų sutartį („Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-35-381/2017“); vadovo sprendimas tęsti verslo santykius su kita bendrove bei krediuoti šią bendrovę („Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1429-823/2017“).

[113] Bernard S. Sharfman, „The enduring legacy of Smith v. Van Gorkom“, *Delaware Journal of Corporate Law* 33, 2 (2008): 298.

[114] Graham v. Allis Chalmers Mane, 188 A.2d 125 (Del. 1963).

[115] Aronson v. Lewis, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).

[116] Shlensky, v Wrigley, (1968) 237 NE 2d 776, 780 (Ill App).

nustatyta, jog bendrovė valdė „Chicago Cubs“ beisbolo franšizę, taip pat Wrigley stadioną bei „Cubs“ žaidimų vietą. Bendrovės pagrindinis akcininkas buvo ponas Wrigley, kuris neabejotinai turėjo dominuojančią padėtį bendrovės valdyboje. Bylos nagrinėjimo metu „Cubs“ buvo vienintelė nacionalinės lygos beisbolo komanda, ir iš tiesų vienintelė profesionalios lygos beisbolo komanda, kuri žaidė stadione be šviesų. Dėl to nei vienos rungtynės, vykdavusios „Cubs“ stadione, negalėjo būti žaidžiamos naktį. „Cubs“ pajamos buvo akivaizdžiai didesnės, kai „Cubs“ išvykdavo žaisti į kitą miestą, kur rungtynės dažniausiai vykdavo nakties metu. Bendrovės valdyba pono Wrigley įsakymu nusprendė neįdiegti lauko žibintų Wrigley stadione. Šį savo spendimą valdyba grindė dviem priežastimis: valdyba tikėjo, kad lauko žibintų įdiegimas ir rungtynių organizavimas naktį trikdytų greta Wrigley stadiono gyvenančius asmenis. Antra, valdyba tikėjo, kad beisbolas yra dienos žaidimas, kuris neturėtų būti žaidžiamas nakties metu. Teismas vertino valdybos sprendimą neįdiegti lauko žibintų kaip verslo sprendimą, kurį akivaizdžiai saugo verslo sprendimo priėmimo taisyklė. Sprendime teismas pažymėjo, jog verslo sprendimas negali būti laikomas neracionaliu ir jis gali būti paaiškinamas. Valdybos sprendimas buvo pagrįstas ne bendrovės, o kitų asmenų geriausiais interesais, t. y. Wrigley stadiono kaimyninių gyventojų interesais. Tačiau galų gale kaimynų interesų patenkinimas atitinka bendrovės gebėjimą vykdyti savo veiklą be jokių trikdžių (pavyzdžiui, kaimynų skundų dėl sukeliamo triukšmo). Todėl teismas sprendė, kad šioje situacijoje verslo sprendimas buvo teisėtas. Iš esmės teismas, nagrinėdamas šią bylą, net nepasisakė dėl sprendimo prigimties – ar jis yra verslo sprendimas, t. y. susijęs su turtine, finansine rizika. Abejotina, ar sprendimas neįdiegti lauko žibintų stadione gali būti vertinamas kaip susijęs su komercine rizika, ypatingai atsižvelgiant į šio sprendimo pagrindą, priežastis. Teisės doktrinoje[117] šis teismo sprendimas yra kritikuojamas, nurodant, jog šioje situacijoje valdybos priimtas sprendimas net nebuvo verslo sprendimas, kadangi jis motyvuojamas priežastimis, susijusiomis ne su verslu.

Taigi, siekiant verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo, visų pirma, būtina nustatyti, kad vadovo veiksmai ar susilaikymas nuo veiksmų yra būtent verslo sprendimas, t. y. jog vadovo sprendimas yra susijęs su ūkine komercine veikla, atitinkamai, neatsiejamas nuo rizikos, ir priimtas juridinio asmens vadovui veikiant savo diskrecijos teise, t. y. savarankiškai pasirenkant atitinkamą elgesio modelį.

[117] Deborah A. DeMott, „Directors‘ duty of care and the business judgment rule: American precedents and Australian choices“, *Bond Law Review* (1992): 136-137.

3.2. Verslo sprendimas yra teisėtas

Kita Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga – verslo sprendimas turi būti teisėtas. Šios sąlygos išskyrimo pagrindas paaiškinamas labai paprastai – būtų nesuderinama su teisinės valstybės principu, jeigu asmenų sprendimai, kurie nors ir priimti veikiant geriausiais bendrovei interesais, tačiau, yra savaime neteisėti (pavyzdžiui, pažeidžiantys imperatyviąsias įstatymo normas – susiję su nusikalstamais veiksmais), būtų pateisinami kaip įprastos komercinės rizikos prisiėmimas. Todėl neabejotina, kad ši sąlyga yra reikalinga vertinant juridinių asmenų vadovų verslo sprendimus.

Pasak P. Čerkos, sprendimas yra neteisėtas, jeigu jo esmė prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, bendrovės įstatams ar kitiems juridinio asmens vadovo elgesį reglamentuojantiems dokumentams[118]. Teismų praktikoje yra atvejų, kai nustatoma, jog juridinio asmens vadovas pažeidė imperatyvųjį ABĮ 44 str. 9 d. draudimą suteikti bendrovės lėšomis paskolas tretiesiems asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas kitiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų[119]. Atitinkamai, šiuo atveju verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas yra negalimas. Kitoje byloje[120] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad buvusiems bendrovės valdymo organo nariams gali būti taikoma civilinė atsakomybė dėl žalos, atsiradusios bendrovei nesugebant vykdyti jos prievolių kreditoriams, jeigu byloje yra įrodoma, kad jų priimti verslo sprendimai neatitiko įprastos verslo praktikos, buvo priimti pažeidžiant teisės aktų ar bendrovės steigimo dokumentus. Kaip matyti, teismas verslo sprendimo teisėtumą gali vertinti ne tik remdamasis imperatyviomis įstatymo normomis ar bendrovės įstatais, bet ir įprasta verslo praktika. Manytina, kad šiuo kriterijumi, t. y. įprasta verslo praktika, reikėtų remtis ne vertinant, ar verslo sprendimas yra teisėtas, o sprendžiant dėl kitos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, analizuojamos toliau šiame magistro baigiamajame darbe – sąlygos, jog verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos. Teisės doktrinoje[121] išskiriamos dvi galimos elgesio reguliavimo priemonės: taisyklės ir standartai. Taisyklės nustato konkrečius asmens veiksmus *ex ante* ir nustato atitinkamas asmens pareigas įstatymu, o standartai leidžia *ex post* nustatyti, ar konkretūs asmens veiksmai yra laikytini teisės pažeidimu. Tiek taisyklių, tiek standartų svarba priklauso nuo priemonių, kuriomis jie yra įgyvendinami. Taisyklės gali būti automatiškai vykdomos, o standartai reikalauja teismų labiau įsitraukti vertinant ir kartais

[118] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 70.
[119] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015“.
[120] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011“.
[121] Reinier Kraakman ir kt., *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach* (Oxford University Press, 2009), 39-40; Marco Ventoruzzo ir kt., *Comparative Corporate Law* (West Academic Publishing, 2015), 316.

formuojant sprendimus *ex post*. Todėl įprasta verslo praktika galėtų būti laikoma standartu, o ne taisykle, kadangi jai būdinga standarto, kaip *ex post* priemonės, pobūdis, o tam tikras įpareigojimas vadovautis verslo praktika ar verslo praktikos samprata nėra aiškiai įtvirtinta įstatyme. Atitinkamai, sąlyga dėl verslo sprendimo teisėtumo neturėtų būti grindžiama ir vertinama atsižvelgiant į įprastą verslo praktiką.

Juridinio asmens vadovo įgaliojimų viršijimas taip pat prilyginamas neteisėtam veiksmui ir tokiu atveju verslo sprendimo priėmimo taisyklė negali būti taikoma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs[122], jog įgaliojimų viršijimas savaime yra neteisėtas, todėl net ir juridinio asmens vadovui veikiant sąžiningai, nepažeidžiant bendrųjų vadovo pareigų, taip pat veikiant geriausiais bendrovei interesais, įgaliojimų viršijimas užkirs kelią verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymui, **nebent** *„būtinumą viršyti įgaliojimus pagrįstų specifinės aplinkybės, sudarančios būtinojo reikalingumo komerciniuose santykiuose pagrindą*“. Tačiau net tokiu atveju, t. y. esant specifinėms aplinkybėms, pagrindžiančioms būtinumą viršyti juridinio asmens vadovo įgaliojimus, verslo sprendimo priėmimo taisyklė vis tiek negalėtų būti taikoma. Teismas nurodo, kad *„jei dėl įmonės vadovo įgaliojimų viršijimo atsirado žala, vadovas negali išvengti jos atlyginimo remdamasis verslo sprendimų priėmimo taisykle.*“ Atitinkamai, tokiu atveju galėtų būti sprendžiamas klausimas tik dėl būtinojo reikalingumo, kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindo (CK 6.253 str. 6 d.), taikymo. Todėl egzistuojant ekonominei būtinybei vadovui priimti verslo sprendimus tam, kad bendrovė nepatirtų dar didesnių nuostolių, pažeidžiant įstatymuose ar įstatuose nustatytą kompetenciją, vadovas negali remtis verslo sprendimo priėmimo taisykle, tačiau savo veiksmus gali pateisinti būtinojo reikalingumo instituto taikymu.

Taigi, iš esmės juridinio asmens vadovų priimami verslo sprendimai negali prieštarauti imperatyvioms įstatymų normoms, bendrovės įstatams ar kitiems juridinio asmens vadovo kompetenciją nustatantiems dokumentams. Verslo sprendimas taip pat bus laikomas neteisėtu, jeigu juridinio asmens vadovas viršys įstatymuose ar, pavyzdžiui, bendrovės valdybos nustatytus įgaliojimus. Tokiu atveju įgaliojimų viršijimas bus pateisinamas tik jeigu sprendimas buvo būtinas, siekiant išvengti didesnių bendrovės nuostolių, t. y. esant būtinajam reikalingumui komerciniuose santykiuose. Manytina, jog ši verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo yra išskirta pagrįstai, užtikrina šios taisyklės taikymo paskirtį, taip pat teisinės valstybės principus.

[122] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).

3.3. Verslo sprendimas yra priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriama trečioji verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga yra susijusi su fiduciarinių pareigų pažeidimu. Kaip matyti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas šios sąlygos turinį, jai priskiria reikalavimą nepažeisti tiek rūpestingumo (angl. *duty of care*), tiek lojalumo (angl. *duty of loyalty*) juridinio asmens vadovo pareigų, t. y. teismas iš esmės abi šias bendrąsias juridinio asmens vadovo pareigas priskiria fiduciarinėms pareigoms. Su tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija yra nesutiktina. Manytina, kad ši teismo išskiriama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga suformuluota netinkamai, neatsižvelgiant į Europoje vyraujančią fiduciarinių pareigų sampratą ir pernelyg smarkiai remiantis JAV teisėje egzistuojančiu fiduciarinių pareigų aiškinimu. Kaip bus išsamiai pagrindžiama toliau, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis JAV teismų sprendimais ir doktrina, nepagrįstai praplėtė fiduciarinių pareigų sampratą, taikomą Europoje.

Siekiant įvertinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriamos sąlygos turinį, pirmiausia, būtina atskleisti fiduciarinių pareigų turinį. Kaip minėta, teismas fiduciarinėms pareigoms priskiria tiek lojalumo pareigą, tiek rūpestingumo pareigą. Manytina, kad tai yra ydinga ir, atitinkamai, toks netinkamas fiduciarinių pareigų turinio aiškinimas sąlygoja netinkamą kitų verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų išskyrimą. Europoje ir JAV vyraujanti fiduciarinių pareigų samprata skiriasi. L. Didžiulis išskiria angliškąjį ir amerikietiškąjį fiduciarinių pareigų turinio modelius[123]. JAV vyrauja samprata, jog fiduciarinės pareigos apima lojalumo pareigą ir rūpestingumo pareigą, o Europoje (arba kitaip, angliškajame modelyje) fiduciarinės pareigos siejamos tik su bendrąja lojalumo pareiga, kuri taip pat gali būti skirstoma į kitas smulkesnes pareigas[124].

Pasak R. Flannigan[125], dauguma asmenų nesupranta specifiškos siauros fiduciarinės atsakomybės funkcijos, t. y. jog fiduciarine atsakomybe yra siekiama uždrausti savanaudiškus ar susijusius su interesų konfliktu veiksmus. Todėl fiduciarinė atsakomybė yra susijusi išimtinai tik su lojalumo pareigos pažeidimu. Nuomonės, jog rūpestingumo pareiga nepatenka į fiduciarinių pareigų turinį, taip pat laikosi ir D. G. Smith, kuris nurodo, kad rūpestingumo pareigos intensyvumas nepriklauso nuo to, ar asmuo veikia kaip fiduciaras (patikėtinis, agentas, vadovas ar kt.), priešingai nei lojalumo pareigos, būtent todėl rūpestingumo pareiga ir nelaikoma fiduciarine pareiga[126]. L. Didžiulis, be kita ko, nurodo, kad fiduciariniai santykiai atsiranda ten, kur yra patikėto turto arba galių nesąžiningo naudojimo rizika, atitinkamai, nėra aišku, kaip šiuo

[123] Laurynas Didžiulis, „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija“, *Teisė* 91 (2014): 86.
[124] *Ibid*.
[125] Robert Flannigan, *supra* note, 14: 283.
[126] D. Gordon Smith, „The Critical Resouce Theory of Fiduciary Duty“, *Vanderbilt Law Review* 55 (2002): 1409.

atveju prisideda rūpestingumo pareiga, iš asmens reikalaujanti atidumo ir racionalumo[127]. Pasak R. Flannigan[128], fiduciarinė atsakomybė nėra tiesiogiai susijusi su atitinkamų sprendimų naudingumu, ji yra susijusi tik su tuo, ar sprendimu buvo išvengta interesų konflikto ir ar sprendimas nepriimtas, siekiant juridinio asmens vadovo ar kito trečiojo asmens asmeninės naudos.

Lietuvoje fiduciarinės pareigos sąvoka nėra vartojama įstatymuose, o teismų praktika taip pat išsamiai nepaaiškina fiduciarinių pareigų turinio[129] arba nepagrįstai sutapatina fiduciarumą su pasitikėjimu, taip pat sąžiningumu ar rūpestingumu[130]. L. Didžiulio teigimu, tai yra tik atskiri fiduciarumo aspektai[131]. Todėl Lietuvos teismų praktika tarsi ir nepateikia aiškios analizės ir vertinimo, kaip suprantamos fiduciarinės pareigos. Kaip minėta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kaip vieną iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų nurodė tai, jog vadovas turi priimti verslo sprendimą nepažeidžiant fiduciarinių pareigų[132]. Aiškindamas šią verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygą, teismas nurodo, kad fiduciarinės pareigos apima tiek rūpestingumo, tiek lojalumo pareigas. Taigi, šioje apžvalgoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, neatlikęs išsamesnės analizės, rėmėsi išimtinai amerikietiškuoju modeliu ir, nepateikdamas visiškai jokių argumentų, praplėtė fiduciarinių pareigų turinį. Tačiau kodėl tai turi įtakos, sprendžiant dėl verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų? Kaip pagrindžiama aukščiau, fiduciarinės pareigos apima tik lojalumo pareigą (angl. *duty of loyalty*) ir kitas iš šios pareigos išplaukiančias pareigas, be kita ko, susijusias su pareiga vengti interesų konflikto. Todėl kaip verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygą išskiriant juridinio asmens vadovo pareigą priimant verslo sprendimą nepažeisti fiduciarinių pareigų, neabejotinai, būtina išskirti ir tokią sąlygą kaip privalomumą vadovui būti gerai informuotam prieš priimant verslo sprendimą, kadangi šio aspekto lojalumo pareiga neapima. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šios atskiros verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos neišskiria, kas neužtikrina tinkamo verslo sprendimo priėmimo taisyklės pritaikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu. Tokiu atveju, būtų

[127] Laurynas Didžiulis, *supra* note, 123: 90.
[128] Robert Flannigan, *supra* note, 14: 288.
[129] Rimgaudas Greičius, „Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2005), 22; Laurynas Didžiulis, „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija.“ *Teisė* (91) (2014): 94.
[130] Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485-421/2016 nurodoma, jog „*administracijos vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai, nuo pat tapimo įmonės administracijos vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai*.“ Kitoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas fiduciarinėms pareigoms prilygina lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kitas pareigas („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016“). Atkreiptinas dėmesys, kad 2013 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rūpestingumo pareigos nepriskyrė fiduciarinei pareigai („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013.“ Teismų praktika, 39 (2013)). Tačiau, kaip matyti, ši praktika nenusistovėjo.
[131] Laurynas Didžiulis, *op. cit.*, 96.
[132] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika,* 45 (2017).

galima daryti išvadą, jog nereikia nustatyti, ar prieš priimdamas sprendimą vadovas buvo gerai informuotas, kas, kaip bus nurodoma toliau analizuojant verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas, yra itin reikšminga vertinant verslo sprendimo pagrįstumą. Todėl manytina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga dėl fiduciarinių pareigų neužtikrina, kad verslo sprendimas bus įvertintas tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išskirdamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygą – reikalavimą, jog verslo sprendimas būtų priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų, nors ir netinkamai aiškina, kas laikytina fiduciarine pareiga, galima teigti, jog išskiria šiuos elementus: reikalavimą nepažeisti lojalumo pareigos (kuri yra fiduciarinė pareiga), t. y. vengti interesų konflikto ir veikti geriausiais bendrovei interesais; reikalavimą būti gerai informuotam prieš priimant verslo sprendimą (iš esmės tai yra rūpestingumo pareiga, kuri, kaip pagrindžiama aukščiau, negali būti priskiriama fiduciarinėms pareigoms). Toliau aptariamas kiekvienas iš šių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo elementų (t. y. pirma, reikalavimas nepažeisti lojalumo pareigos ir veikti geriausiais bendrovei interesais; antra, reikalavimas būti gerai informuotam prieš priimant sprendimą). Tačiau dar kartą pažymėtina, jog nesutiktina su tokiu teismo verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos išskyrimu. Autorės manymu, kaip bus nurodoma toliau, minimi elementai turėtų sudaryti atskiras verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas.

3.3.1. Verslo sprendimas priimtas nepažeidžiant lojalumo (angl. *duty of loyalty*) pareigos

Kaip nurodoma šio magistro baigiamojo darbo 1.2. poskyryje, lojalumo pareiga reiškia, jog juridinio asmens vadovas turi veikti vadovaudamasis juridinio asmens steigimo dokumentais bei juridinio asmens organų sprendimais, be to, juridinio asmens vadovas turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti juridinio asmens tikslus. Iš esmės juridinio asmens vadovo lojalumo pareiga susijusi su juridinio asmens vadovo interesų konflikto vengimu ir veikimu geriausiais bendrovės interesais (t. y. nesiekiant vadovo asmeninės ar kitų susijusių asmenų naudos). Atsižvelgiant į tai, kad šios pareigos turinys magistro baigiamajame darbe jau atskleistas, toliau analizuojami konkretūs verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo atvejai praktikoje, susiję būtent su juridinio asmens vadovo lojalumo pareigos pažeidimu.

Vienas iš lojalumo pareigos elementų – interesų konflikto vengimas. Oksfordo anglų kalbos žodyne[133] pateikiama interesų konflikto (angl. *conflict of interest*) sąvoka – tai situacija, kai dviejų skirtingų šalių interesai ar tikslai yra nesuderinami; taip pat situacija, kuomet asmuo yra

[133] Oksfordo anglų kalbos žodynas, žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d. https://en.oxforddictionaries.com/definition/conflict_of_interest.

tokioje pozicijoje, kai jis gali gauti asmeninės naudos iš veiksmų ar sprendimų, atliktų vykdant jo kompetencijai priskirtas funkcijas. Teisės doktrinoje galima rasti interesų konfliktą apibrėžiamą kaip situaciją, kai tam tikras atstovo (šiuo atveju juridinio asmens vadovas ir yra laikomas juridinio asmens atstovu) ar trečiosios šalies interesas kliudo asmens (atstovo) gebėjimui priimti sprendimus ar atlikti veiksmus pagal juridinio asmens (atstovaujamojo) interesus[134]. Taigi, interesų konfliktu laikoma situacija, kai juridinio asmens vadovo ir juridinio asmens interesai iš esmės nesutampa. Tokiu atveju juridinio asmens vadovas gali pradėti piktnaudžiauti savo padėtimi, siekti asmeninės naudos, nepaisydamas geriausių juridinio asmens interesų. Praktikoje dažniausiai interesų konfliktas yra nustatomas tada, kai juridinio asmens vadovas sudaro juridiniam asmeniui nenaudingus sandorius su sau artimais asmenimis arba kitokiu būdu juridinio asmens sąskaita siekia asmeninės naudos.

JAV teismų praktikoje taip pat išskiriamas reikalavimas priimti verslo sprendimą nepažeidžiant lojalumo pareigos, kaip verslo sprendimo priėmimo sąlyga. JAV Delavero Aukščiausiasis Teismas byloje *Aronson v. Lewis*[135] konstatavo, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė gali būti taikoma tik nesuinteresuotiems vadovams. Šioje byloje teismas, be kita ko, nurodė, kad vadovai negali dalyvauti abiejose sandorio pusėse, taip pat tikėtis ar gauti bet kokią asmeninę finansinę naudą.

Atkreiptinas dėmesys, kad lojalumo pareigos pažeidimu gali būti laikoma ir juridinio asmens vadovo galimybės sudaryti sandorį iš bendrovės pasisavinimas, t. y. situacija, kai juridinio asmens vadovas, veikdamas juridinio asmens vardu, dalyvauja derybose dėl atitinkamo sandorio sudarymo ir galiausiai, siekdamas asmeninės naudos, sandorį sudaro ne juridinio asmens, o savo vardu. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo byla *Guth v. Loft Inc.*[136], susijusi su šiandien visiems gerai žinoma Pepsi-Cola įmone. Šioje byloje Guth tapo žinoma, kad jo vadovaujama įmonė Loft Inc., kuri užsiėmė gėrimų gamyba ir pirko kolos sirupą iš kitos gerai žinomos Coca-Cola Ltd. įmonės, yra nesąžiningai pastarosios įmonės diskriminuojama, kadangi Coca-Cola atsisakė Loft įmonei suteikti didmenininko nuolaidą sirupui, kai kitiems šio sirupo pirkėjams, kurių nuperkamas kiekis buvo daug mažesnės reikšmės, ši nuolaida buvo suteikiama. Atsižvelgiant į tai, Loft vadovas Guth nusprendė pakeisti tiekėją Coca-Cola į Pepsi-Cola, kuri siūlė daug mažesnes kainas. Nors rizika buvo didelė, Guth nusprendė sudaryti sandorį su Pepsi-Cola. Prieš pat Guth imantis veiksmų, Pepsi-Cola įmonė bankrutavo. Atitinkamai, tai dar labiau paskatino Guth už itin žemą kainą įsigyti Pepsi-Cola kolos formulę ir prekių ženklą. Nors byloje iš esmės buvo sprendžiamas klausimas, ar Guth sudarydamas sandorį

[134] Paulius Miliauskas, „Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai“, *Teisė* 75 (2010): 108.
[135] Aronson v. Lewis, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).
[136] Guth v. Loft Inc., Del. Supr., 5 A.2d 503, 510 (1939).

su Pepsi-Cola veikė bendrovės Loft vardu ar asmeniškai, be kita ko, byloje buvo pasisakyta ir dėl juridinio asmens vadovo lojalumo pareigos, kadangi ieškovo Loft teigimu, Guth dalyvavo derybose dėl Pepsi-Cola formulės ir prekių ženklo įsigijimo būtent Loft įmonės vardu, t. y. kaip Loft įmonės atstovas, o po sandorio sudarymo Guth naudojo Loft įmonės įrenginius, kapitalą, taip pat darbuotojų jėgą būtent Pepsi-Cola veiklos vykdymui. Delavero Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad bendrovės vadovai negali naudotis savo pozicija tam, kad tenkintų savo privačius interesus. Juos ir bendrovę bei bendrovės akcininkus sieja fiduciariniai santykiai. Per daugelį metų, atsižvelgiant į asmens charakteristiką ir motyvus, buvo sukurta taisyklė, kuri reikalauja bendrovės vadovų kategoriškai, skrupulingai laikytis pareigos ne tik apsaugoti bendrovės interesus (teigiamas aspektas), bet ir susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kurie galėtų padaryti žalos bendrovei arba atimti iš bendrovės galimybę gauti pelno ar įgauti pranašumą, kurį vadovo įgūdžiai ir gebėjimai galėtų pritraukti. Ši taisyklė, kurios vykdymui svarbus nesavanaudiškas lojalumas bendrovei, reikalauja, kad nebūtų konflikto tarp pareigos ir asmeninio intereso. Teismas taip pat nurodė, kad lojalumo standartas yra matuojamas ne konkrečiu nustatytu dydžiu. Be to, jeigu bendrovės vadovas, pažeisdamas savo pareigą, įgyja pelno ar asmeninio pranašumo, įgyta nauda turi būti perleidžiama bendrovei. Įvertinęs visus bylos faktus ir aplinkybes, Delavero Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad būtent Loft įmonei priklausė galimybė įgyti Pepsi-Cola prekių ženklą ir formulę ir kad Guth, kaip bendrovės vadovas, neturėjo teisės šios galimybės pasisavinti. Taigi, kaip matyti, galimybės sudaryti sandorį pasisavinimas, kai tai padaroma pasinaudojant savo, kaip vadovo, padėtimi, taip pat gali būti pripažintas nesuderinamu su lojalumo pareiga.

Pabrėžtina, kad JAV, vertinant, ar juridinio asmens vadovas pažeidė lojalumo pareigą, šaliai, besikreipiančiai į teismą, neužtenka lakoniškai nurodyti, kad egzistavo interesų konfliktas, ši šalis turėtų savo argumentus grįsti konkrečiais leistinais įrodymais. Ir tik taip būtų galima paneigti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo prezumpciją. Vienoje iš naujausių Delavero valstijos teismo bylų *Martha Stewart Living Omnimedia, Inc. Stockholder Litigation*[137] teismas pasirengimo stadijoje atmetė ieškinį, remdamasis verslo sprendimo priėmimo taisykle. Šioje byloje teismas, be kita ko, konstatavo, jog siekiant įrodyti, kad egzistavo interesų konfliktas, šalis turi teismui nurodyti ir pagrįsti konkrečias faktines aplinkybes dėl neatskleisto esminio interesų konflikto. Todėl, kaip matyti, neužtenka vien nurodyti, kad egzistuoja interesų konfliktas ir tai, remiantis aptariamu JAV Delavero valstijos teismo sprendimu, nepaneigs verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo prezumpcijos. Priešingai, asmuo, siekiantis paneigti šią prezumpciją, turėtų pateikti konkrečius įrodymus, kurie pagrįstų, kad iš tiesų egzistavo interesų konfliktas ir vadovas jo neatskleidė, veikė asmeniniais interesais, taip pažeisdamas lojalumo pareigą.

[137] Martha Stewart Living Omnimedia, Inc. Stockholder Litigation, C.A. No. 11202-VCS (Del. Ch. Aug. 18, 2017).

Lietuvoje lojalumo pareiga reiškia, jog juridinio asmens vadovas privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai[138], vengti situacijos, kai vadovo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, taip pat ši pareiga reiškia, kad vadovas negali naudoti juridinio asmens turto asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti[139]. Taip pat egzistuoja pagrindas spręsti dėl lojalumo pareigos pažeidimo, kai dėl konkretaus sandorio bendrovė ir jos vadovas negauna vienodos naudos, bet priešingai – bendrovė patiria nuostolius, o dėl to paties sandorio bendrovės vadovas gauna naudą[140]. Teismų praktikoje lojalumo pareigos pažeidimu yra konstatuojamas, pavyzdžiui, priedų prie darbo užmokesčio išmokėjimas su bendrovės vadovu susijusiam asmeniui (pavyzdžiui, sutuoktinei), nustačius, kad šio susijusio asmens atliekamos funkcijos neatitinka bendrovės veiklos tikslų, darbo užmokestis (ar priedai) yra komerciškai nepagrįstas, neatitinka rinkos vidurkio, mokamas be pagrindo skatinant tik vieną darbuotoją[141].

Teismų praktikoje taip pat pažymima, kad lojalumo ir interesų konflikto vengimo pareiga pasireiškia ne tik pasyviai (pavyzdžiui, sandorių su susijusiomis šalimis nesudarymas), bet ir aktyviai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas[142], spręsdamas klausimą dėl to, ar juridinio asmens vadovas pažeidė lojalumo pareigą, kuomet bendrovė įsigijo kitos bendrovės, kurios akcininkas yra akcijas įsigyjančios bendrovės vadovas ir kiti su juo susiję asmenys, akcijas, sumokant rinkos vertę viršijančią sumą. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas nustatė, jog šioje situacijoje juridinio asmens vadovas savo asmeninių interesų nenuslėpė, t. y. nurodė valdybos nariams ir akcininkams, kad akcijų įsigijimo sandoris būtų sudaromas su bendrovės vadovu, taip pat susilaikė balsuodamas dėl šio sandorio sudarymo bendrovės valdybos posėdžio metu. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad tai nebuvo pakankama, norint konstatuoti, kad lojalumo pareiga nebuvo pažeista. Teismas pažymėjo: „[į]*monės vadovo lojalumo pareiga jo vadovaujamai įmonei reiškia ir pareigą imtis priemonių, kad dėl sandorio su įmonės vadovu jo vadovaujama įmonė nepatirtų*

[138] Atkreiptinas dėmesys, jog tam tikrais atvejais juridinio asmens vadovas privalo atsižvelgti ir į bendrovės kreditorių interesus. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „*įmonei veikiant įprastai, vadovai neturi fiduciarinių pareigų kreditoriams. Šiuo laikotarpiu pagrindinė vadovo pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo teikėjų – dalyvių interesus. Kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, tuo didėja įmonės skolinto kapitalo teikėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti*“ („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015“).

[139] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016“; „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-62-823/2017“.

[140] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).

[141] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016“; „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-62-823/2017“.

[142] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).

žalos. Vadovas, dalyvaudamas sandoryje su bendrove, kurios vadovas jis yra, turi ne vien formaliai atskleisti interesų konflikto situaciją, tačiau ir įspėti apie galimus neigiamus sandorio padarinius bei jam žinomą riziką, dėl kurios gali atsirasti žala.“ Todėl, remiantis tuo, kad šioje byloje juridinio asmens vadovas nepasiūlė atlikti planuojamų įsigyti akcijų vertinimo, neįspėjo bendrovės valdybos narių apie akcijų įsigijimo keliamą riziką, teismas konstatavo lojalumo ir interesų konflikto vengimo pareigų pažeidimą. Šia nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įtvirtino itin reikšmingą lojalumo pareigos turinio praplėtimą, t. y. įpareigojantį juridinio asmens vadovą ne tik veikti pasyviai, formaliai deklaruojant interesų konfliktą, tačiau ir imtis aktyvių veiksmų, galinčių užkirsti kelią žalos bendrovei atsiradimui – šiuo atveju išvengti akcijų įsigijimo už rinkos vertės neatitinkančią kainą. Galima iš dalies nesutikti su tokiu juridinio asmens vadovo lojalumo pareigos išplėtimu. Atkreiptinas dėmesys, kad, visų pirma, verslo sprendimą priėmusi valdyba, kuriai, pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, vadovas turėjo suteikti informaciją (apie tai, kad reikalingas perkamų akcijų vertės nustatymas, jog egzistuoja su įsigyjamomis akcijomis susijusios rizikos) yra juridinio asmens valdymo organas, kurio nariams keliamos tokios pat pareigos, kaip ir juridinio asmens vadovui, t. y. valdyba taip pat priima rizikingus verslo sprendimus ir juos priimant valdybos nariai, be kita ko, turi nepažeisti lojalumo ir rūpestingumo pareigų, būti gerai informuoti prieš priimant sprendimą ir veikti geriausiais bendrovei interesais. Todėl, autorės nuomone, analizuojamoje byloje būtent valdyba priėmė verslo sprendimą įsigyti kitos bendrovės akcijas (juridinio asmens vadovas net nusišalino nuo sprendimo priėmimo ir jokio verslo sprendimo iš esmės nepriėmė), todėl valdyba turėjo veikti rūpestingai ir, be kita ko, surinkti visą prieinamą informaciją apie sudaromą sandorį, įskaitant akcijų rinkos vertę. Šitoks lojalumo pareigos turinio išplėtimas nepagrįstai sudaro prielaidas valdybai pilna apimtimi išvengti atsakomybės (aptariamoje byloje teismas nustatė, kad atsižvelgiant į bylos faktines aplinkybes, bendrovės valdyba yra atsakinga už 40 proc. žalos, o vadovas už 60 proc.) už savo savarankiškai priimtus verslo sprendimus, prisidengiant tuo, kad vadovas nesuteikė informacijos (pavyzdžiui, kaip nurodo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – vadovas „*nepasiūlė bendrovei atlikti planuojamų įsigyti AB „Salvyda“ akcijų vertinimo, kuris būtų padėjęs nustatyti pagrįstą akcijų kainą*“). Taip pat pažymėtina, kad toje pačioje byloje teismas, vertindamas kitą bendrovės sudarytą sandorį (kuriuo bendrovė įsigijo automobilį iš savo vadovo, šiuo atveju juridinio asmens vadovas taip pat buvo atskleidęs interesų konfliktą, o sandorio sudarymui pritarė bendrovės valdyba), nenustatė juridinio asmens vadovo lojalumo pareigos pažeidimo, kadangi bendrovė automobilį įsigijo už rinkos kainą. Tokiu atveju darytina išvada, kad teismas tik nustatęs bendrovei padarytą žalą (pavyzdžiui, daikto įsigijimą už rinkos vertės neatitinkančią kainą), vertina, ar vadovas atliko aktyvius veiksmus, t. y. galima teigti, jog teismas atlieka *ex post* sandorių vertinimą, kuris neabejotinai yra sąlygotas aplinkybių, atsiradusių jau po rizikingo verslo sprendimo priėmimo.

Taigi, juridinio asmens vadovas, siekdamas, jog jo atžvilgiu būtų taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė, turi priimti verslo sprendimą neturėdamas interesų konflikto. Lojalumo pareiga ir pareiga vengti interesų konflikto įgyvendinama tiek pasyviai (vengiant interesų konflikto), tiek aktyviai (imantis aktyvių veiksmų, kad dėl priimamo verslo sprendimo bendrovė nepatirtų žalos). Aktyvus lojalumo pareigos elementas vertintinas kritiškai, kadangi, kaip minėta, leidžia susidaryti situacijai, kai juridinio asmens vadovui pranešus apie interesų konfliktą ir visiškai nusišalinus nuo sprendimų priėmimo atitinkamu klausimu, valdyba vis tiek gali išvengti atsakomybės ar bent jau žymiai sumažinti jai tenkamos atsakomybės dalį, prisidengdama tuo, kad jai nebuvo suteikiama visa, su sprendimu susijusi, aktuali informacija, nepaisant to, jog valdyba taip pat turi pareigą veikti geriausiais bendrovei interesais, nepažeisti lojalumo ir rūpestingumo pareigos, įskaitant ir surinkimą visos įmanomos ir prieinamos informacijos prieš priimant verslo sprendimą.

3.3.2. Vadovas yra gerai informuotas apie priimamą verslo sprendimą

Būtina, kad juridinio asmens vadovas, priimdamas verslo sprendimą, būtų gerai informuotas apie aplinkybes, susijusias su priimamu verslo sprendimu, kadangi tik gerai informuotas vadovas turi galimybę pasverti visas rizikas, susijusias su verslo sprendimu, ir atitinkamai veikti. Būtent informacijos rinkimas, galimų rizikų įvertinimas yra pirmasis verslo sprendimo priėmimo etapas[143]. Todėl neabejotina, kad jis turi daug įtakos ir tolimesniems verslo sprendimo priėmimo etapams ir iš esmės leidžia vadovui apsispręsti dėl vieno ar kito elgesio modelio. Sprendžiant dėl šios sąlygos egzistavimo, neabejotinai kyla klausimai – ką reiškia „gerai“ informuotas? Kiek informacijos pakanka vadovui surinkti, kad būtų pripažįstama, jog priimdamas verslo sprendimą, jis buvo gerai informuotas? Kokio patikimumo laipsnio ši informacija turi būti? Į šiuos klausimus padeda atsakyti teismų praktikos analizė.

JAV, vertinant juridinio asmens vadovo elgesį verslo sprendimų priėmimo kontekste, taip pat išskiriama sąlyga, jog vadovas prieš priimdamas sprendimą turi būti gerai informuotas ir priimti verslo sprendimą remiantis šios informacijos pagrindu (angl. *on an informed basis*). Situacija, kai vadovas nėra gerai informuotas, priimant verslo sprendimą, yra laikoma vadovo rūpestingumo pareigos pažeidimu[144]. JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo sprendime *Aronson v. Lewis*[145] buvo suformuota, jog tam, kad vadovas galėtų naudotis verslo sprendimo priėmimo taisyklės apsauga, jis turi pareigą prieš priimdamas verslo sprendimą, surinkti visą jam prieinamą

[143] Gintarė Jakuntavičiūtė, *supra* note, 80: 101.
[144] Bernard S. Sharfman, *supra* note, 113: 288.
[145] Aronson v. Lewis, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).

informaciją, susijusią su šiuo sprendimu. Taip pat paminėtina yra JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo byla *Smith v. Van Gorkom*[146], kurioje teismas įtvirtina, kad valdybos nariai, priėmę verslo sprendimą, gali būti laikomi atsakingais už sukeltą žalą, jeigu jie nebuvo gerai informuoti. Norint padaryti išvadą, t. y. jog priimant verslo sprendimą valdybos nariai buvo gerai informuoti, teismas turi nustatyti, ar valdybos nariai prieš priimant verslo sprendimą susipažino su visa jiems prieinama informacija. Šiame sprendime Delavero Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad valdybos nariai pažeidė savo rūpestingumo pareigą, kadangi po dviejų valandų susitikimo sutiko parduoti bendrovę per susijungimo sandorį už 750 milijonų JAV dolerių. Teismo teigimu, valdybos nariai neturėjo pakankamos informacijos apie bendrovės vertę, valdybos nariai sutiko su susijungimo sandorio sąlygomis, pasiūlytomis jiems, be jokio išankstinio pranešimo valdybos susirinkime, žinodami tik tai, kad bendrovės generalinis direktorius palaikė sandorį ir kad siūloma vienos akcijos kaina buvo net 48 procentais didesnė už kainą, kuria akcijos buvo prekiaujamos Niujorko vertybinių popierių biržoje. Pasak teismo, ši informacija buvo nepakankama, kadangi prekybos kaina (angl. *the trading price*) atspindi tik vienos akcijos kainą. Visos įmonės pardavimas gali reikšti jos vertės įvertinimą ir kitais pagrindais. Be to, bylos nagrinėjimo metu buvo nustatyta, kad generalinis direktorius ne kartą buvo nurodęs valdybos nariams, kad bendrovės akcijos vertybinių popierių biržoje yra nuolat nuvertinamos. Kaip matyti iš šio teismo sprendimo, vienos akcijos vertė vertybinių popierių biržoje gali būti laikoma nepakankama informacija, parduodant bendrovės akcijas. Šis Delavero Aukščiausiojo Teismo sprendimas buvo labai kritikuojamas ir B. S. Sharfman teigimu, susprogdino bombą komerciniuose teisiniuose santykiuose JAV[147].

Estijoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra aiškiai įtvirtinta įstatyme, tačiau Estijos teismai teismų praktikoje išskiria sprendimo priėmimo procesą ir jo rezultatą, kai sprendžiama dėl vadovo atsakomybės ir nurodo, kad vadovas negali būti laikomas asmeniškai atsakingu vien dėl to, kad jo verslo sprendimas buvo žalingas ar kad bendrovė tapo nemoki. Estijos teismai, be kita ko, yra pasisakę ir dėl pareigos būti gerai informuotam ir nurodo, jog ši pareiga reikalauja kontroliuoti aplinkybes, kurios gali turėti įtakos konkretaus veiksmo atlikimui ar norimo tikslo pasiekimui. Priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, gali tekti atlikti tyrimą, užsakyti ekspertinį vertinimą ar analizę bei įtraukti specialistus[148].

[146] Smith v. Van Gorkom, 488 A 2d 858 (Del. 1985).

[147] Bernard S. Sharfman, *supra* note, 113: 289. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad po Smith v. Van Gorkom sprendimo buvo bandoma ištaisyti sprendimu sukurtą padėtį, t. y. Delavero Generalinė Asamblėja pakeitė įstatymą ir įtvirtino, kad vadovai yra atleidžiami nuo piniginės atsakomybės už bet kokius jų veiksmus, kylančius iš rūpestingumo pareigos pažeidimo, jeigu bendrovės akcininkai pritaria šios nuostatos įtraukimui į bendrovės įstatus. Pasak B. S. Sharfman, šiuo įstatymu Delavero įmonėms buvo suteikta galimybė vetuoti Smith v. Van Gorkom sprendimą, jeigu jų manymu tai neatitiko jų interesų. Šia veto teise pasinaudojo daugelis Delavero valstijos bendrovių.

[148] Gerner-Beuerle, Carsten, Philipp Paech ir Edmund Philipp Schuster, *supra* note, 52: 237; Estijos Aukščiausiojo Teismo bylos: 3-2-1-36-06 [2006] (RT III 2006,21,195); 3-2-1-41-05 [2005] (RT III 2005,17,181); 3-2-1-67-03 [2003] (RT III 2006, 21,206); 3-2-1-45-03 [2003] (RT III 2003,18,173); 3-2-1-41-03 [2003] (RT III 2003, 17, 164).

Lietuvos teismų praktikoje verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo elementas dėl informuotumo prieš priimant verslo sprendimą aiškinamas taip, jog civilinė atsakomybė turėtų būti taikoma juridinio asmens vadovo atžvilgiu (t. y. verslo sprendimo priėmimo taisyklė netaikoma), nustačius, kad prieš priimant verslo sprendimą, pavyzdžiui, sudarant sandorį, vadovui buvo žinoma, kad dėl jo atsiras žalos bendrovei. Todėl juridinio asmens vadovas, prieš priimdamas konkretų verslo sprendimą, turi „*maksimaliai atidžiai ir rūpestingai įvertinti visas reikšmingas tokiam verslo sprendimui sudaryti aplinkybes, apsvarstyti, kokios ekonominės naudos tokio sandorio sudarymas turės bendrovei ir ar jo sudarymas nereikš pernelyg didelės rizikos, atsižvelgiant į įmonės finansinę padėtį ir kreditorių interesus*.“[149] Taigi, vadovas turi surinkti pakankamai informacijos apie priimamą sprendimą ir rūpestingai ją įvertinti.

Juridinio asmens vadovas ne visada gali turėti pakankamą kompetenciją spręsti dėl tam tikrų klausimų, tokiu atveju vadovas gali pasitelkti specialistus ir ekspertus (pavyzdžiui, pasitelkti turto vertinimo ekspertą tam, kad nustatytų planuojamo parduoti bendrovės turto rinkos vertę, arba pasitelkti teisininkus dėl tam tikro rizikingo sandorio įvertinimo teisiniu aspektu). Tačiau būtina pažymėti, kad tokiu atveju juridinio asmens vadovas negali aklai kliautis ekspertų ar specialistų išvadomis ir jas turi vertinti atidžiai ir rūpestingai, t. y. tokiu atveju juridinio asmens vadovo rūpestingumo pareiga niekur nedingsta. P. Čerka, remdamasis Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi[150], kur teismas, spręsdamas dėl juridinio asmens vadovo atsakomybės, pritaikė objektyvųjį-subjektyvųjį rūpestingumo pareigos standartą, nurodo, kad juridinio asmens vadovas, kuris turi teisinį išsilavinimą, negalės pateisinti priimto verslo sprendimo tuo, jog jis rėmėsi informacija (pavyzdžiui, bendrovės ar kito teisininko teisine išvada), kurioje teisinė klaida teisę išmanančiam asmeniui turėtų būti akivaizdi, nes vadovui tai turėtų būti pakankamas pagrindas suabejoti tokia pateikta informacija[151]. Taigi, net pasitelkdamas specialistus, vadovas turėtų atidžiai ir rūpestingai vertinti tokių specialistų pateikiamą informaciją, ypač jei vadovas turi žinių atitinkamoje srityje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat yra išaiškinta, kad juridinio asmens vadovo veiksmų teisėtumo vertinimas paprastai turi būti grindžiamas analize, ar priimdamas verslo sprendimus bendrovės vadovas vykdė pareigą „*identifikuoti galimas rizikas pagal tikėtinos naudos ir galimos žalos bei jos atsiradimo tikimybės santykio įvertinimą. Šiame vertinime turi būti paisoma ir žalos išvengimo, sumažinimo ir amortizavimo kaštų*.“[152] Todėl galima teigti, kad juridinio asmens vadovas, siekdamas būti gerai informuotas prieš priimdamas verslo sprendimą,

[149] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283/2014“.
[150] „Lietuvos apeliacinio teismo 2001 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-79“.
[151] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 63.
[152] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015“.

be kita ko, turi identifikuoti galimas rizikas, įvertinant, kokia gali būti tikėtina nauda iš priimamo verslo sprendimo bei kokia yra šios naudos atsiradimo tikimybė. Iš esmės juridinio asmens vadovas turi įvertinti, ar jo priimamas verslo sprendimas pasiteisins. Ir jei pagal verslo sprendimo priėmimo metu atidžiai ir rūpestingai surinktą informaciją juridinio asmens vadovas pagrįstai tiki, kad verslo sprendimas pasiteisins ir bus naudingas bendrovei, net bendrovei vėliau patyrus žalos, civilinė atsakomybė juridinio asmens vadovo atžvilgiu negali būti taikoma.

Aukščiau aptarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriami fiduciarinių pareigų elementai (t. y. tiek lojalumo pareiga, kuria vadovaudamasis juridinio asmens vadovas turi vengti interesų konflikto ir veikti geriausiais bendrovei interesais, tiek rūpestingumo pareiga, pagal kurią vadovas prieš priimdamas verslo sprendimą turi būti gerai informuotas, įvertinti visas galimas kilti rizikas, surinkti kitą aktualią informaciją). Kaip minėta, toks fiduciarinių pareigų supratimas yra neteisingas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pernelyg vadovavosi JAV suformuota fiduciarinių pareigų samprata, kur fiduciarinės pareigos sudaro triadą – lojalumą, rūpestingumą ir sąžiningumą. Europoje vyraujantis modelis, susiformavęs dar romėnų teisės laikais, teigia, kad fiduciarinės pareigos yra išimtinai susijusios tik su lojalumo pareiga. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teismų praktikoje nėra nei karto aiškiai pasisakyta dėl fiduciarinių pareigų turinio, praktikoje tik lakoniškai paminima, kad juridinio asmens vadovą ir bendrovę sieja fiduciariniai, teismų dar kitaip įvardijami pasitikėjimo, santykiai. Todėl manytina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga – reikalavimas priimant verslo sprendimą nepažeisti fiduciarinių pareigų – yra suformuota netiksliai. Siūlytina vietoj šios išskiriamos sąlygos įtvirtinti šias atskiras verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas: (1) nėra asmeninio vadovo suinteresuotumo priimamu verslo sprendimu (į šia verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygą patektų vertinimas, ar vadovas vengė interesų konflikto, taip pat ar vadovas veikė geriausiais bendrovės interesais, nesiekė asmeninės naudos); ir (2) vadovas yra gerai informuotas prieš priimant verslo sprendimą (šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos vertinimas turėtų apimti analizę, ar vadovas prieš priimdamas verslo sprendimą įvertino visas galimas kilti rizikas, kitas aplinkybes, susijusias su verslo sprendimu). Pirmoji siūloma išskirti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga iš esmės yra susijusi su lojalumo pareiga, o antroji – rūpestingumo.

3.4. Verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos

Šios taisyklės išskyrimas yra reikšmingas, kadangi nors verslo sprendimas ir nepažeis imperatyviųjų įstatymo normų ar bendrovės steigimo dokumentų, interesų konflikto bus išvengta, o juridinio asmens vadovas bus surinkęs visą sprendimo priėmimo metu prieinamą informaciją,

verslo sprendimas vis tiek gali būti nepagrįstas, kadangi jis viršija protingą komercinę riziką. Ir neabejotina, kad juridinio asmens vadovas, t. y. subjektas kuriam keliami aukštesni rūpestingumo ir atidumo standartai, be to, kuris vadovaudamas bendrovei nuolat susiduria su komercine rizika, turėtų įvertinti verslo sprendimo komercinę riziką ir pastebėti, kai ši yra akivaizdžiai neprotinga. Atkreiptinas dėmesys, jog JAV ši sąlyga nėra atskirai išskiriama[153].

Ekonomikos terminų žodyne sąvoka „*rizika*“ apibūdinama kaip nepageidaujamo rezultato tikimybė[154]. Atitinkamai, siekiant, kad priimtas verslo sprendimas būtų teisėtas, jis neturi viršyti protingos komercinės rizikos, t. y. nepageidaujamo rezultato tikimybė negali viršyti protingos ribos. Laikoma, kad verslo sprendimas yra protingas, jeigu nustatoma aplinkybė, kad nebuvo akivaizdaus juridinio asmens vadovo komercinės rizikos peržengimo (verslo sprendimas nebuvo akivaizdžiai nenaudingas, nuostolingas)[155]. Atkreiptinas dėmesys, kad protingos komercinės rizikos viršijimas turi būti ne bet koks, o akivaizdus. Bet kuriuo atveju kyla klausimai, kur visgi ta „protingumo riba“?

Teismų praktika atsakymo į klausimą, kur baigiasi protingumo riba, tiesiogiai nepateikia, o sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės už verslo sprendimais padarytą žalą, kiekvienu atveju, atsižvelgiant į konkrečias bylos faktines aplinkybes, vertinama, ar verslo sprendimas akivaizdžiai viršija protingą komercinę riziką ar ne. Pavyzdžiui, byloje[156], kurioje buvo sprendžiama dėl civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovui už verslo sprendimu bendrovei padarytą žalą, buvo nustatytos šios faktinės aplinkybės: BUAB „Star 1 Airlines“ (ieškovas šioje byloje) ir UAB „Star Holidays“ sudarė tris užsakomųjų skrydžių sutartis: 2009 m. birželio 18 d., 2009 m. lapkričio 4 d. ir 2010 m. kovo 3 d., pagal kurias BUAB „Star 1 Airlines“ įsipareigojo vykdyti UAB „Star Holidays“ užsakomuosius skrydžius, o UAB „Star Holidays“ įsipareigojo už juos atsiskaityti sutartyse nustatyta tvarka. Ieškovo teigimu, atsakovas sutartis su UAB „Star Holidays“, kurių ši nesilaikė, būdamas abiejų sutarčių šalių vadovu bei jų savininko UAB „Star Team Group“ akcininku, sudarė žinodamas, kad įmonė UAB „Star Holidays“ dar neatsiskaitė pagal ankstesnes sutartis. Pasak ieškovo UAB „Star Holidays“ nesumokėjus ieškovo įmonei BUAB „Star 1 Airlines“ 500 000 Lt depozito, atsakovas, t. y. bendrovės vadovas privalėjo neleisti bendrovei vykdyti sutarties, o vėluojant atsiskaityti – imtis

[153] Bernard S. Sharfman, *supra* note, 113: 298. Paminėtina tai, jog JAV Delavero Aukščiausiasis Teismas byloje *Smith v. Van Gorkom* išskiria šias verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas: pirma, priimtas sprendimas; antra, vadovas buvo gerai informuotas prieš priimant sprendimą; trečia, vadovas sprendimą priėmė sąžiningai (angl. *in good faith*); ketvirta, vadovas nebuvo asmeniškai suinteresuotas sprendimo priėmimu.
[154] Rūta Vainienė, *supra* note, 107: 240.
[155] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika*, 45 (2017).
[156] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014“.

priemonių sutartims nutraukti. Taigi, ieškovo manymu, bendrovės vadovo vykdytas sutarčių sudarymas ir pratęsimas pripažintinas akivaizdžiai protingą komercinę riziką viršijančiu verslo sprendimu, todėl vadovui kyla civilinė atsakomybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ieškovo ieškinį atmetė motyvuodamas tuo, kad bylos aplinkybės „*labiau liudija ne akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos protingumo peržengimą ar aiškaus aplaidumo faktus, o situaciją, pripažintiną kaip itin nepasisekusią verslininkų investiciją, prie kurios nerezultatyvumo ekonominiu aspektu prisidėjo ir įmonių grupės vadovas, tačiau jo veiksmuose nematyti ūkinės komercinės rizikos akivaizdaus peržengimo, aiškaus aplaidumo ar kitokio pobūdžio esminio neapdairumo verslo sprendimų rizikų vertinimo cikle*.“ Bylos faktinės aplinkybės, į kurias atsižvelgė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, buvo tai, jog 2009 m. sudarytų užsakomųjų skrydžių pagrindu UAB „Star Holidays“ didžiąja dalimi atsiskaitė, tai, jog BUAB „Star 1 Airlines“ vadovas, nepriklausomai nuo to, kad pagal pirmąją sutartį UAB „Star Holidays“ buvo skolinga didelę sumą, pasirašė antrąją sutartį, yra vertintina kaip iš dalies pasiteisinusi verslo rizika – pagal antrąją sutartį atsiskaitymas labai pagerėjo (atsiskaityta beveik 93 proc.), taip pat teismas nurodė, kad aplinkybė, jog juridinio asmens vadovas nenutraukė sutarčių, kitai šaliai nevykdant jos sąlygų (nesumokant depozito), negali būti vertinama kaip akivaizdžiai neprotinga komercine rizika. Kaip matyti iš šių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvadų, sutarties nenutraukimas, kuomet kita sutarties šalis nevykdo savo įsipareigojimų, taip pat kitų sutarčių su šia šalimi sudarymas, nevertintinas kaip neprotinga komercinė rizika. Tačiau šioje vietoje iš dalies būtų galima sutikti su ieškovo ir apeliacinės instancijos teismo pozicija, kad visgi tam tikra prisiimta juridinio asmens vadovo rizika negalėjo būti laikoma protinga. Net nusprendęs tęsti verslo santykius su UAB „Star Holidays“, BUAB „Star 1 Airlines“ vadovas turėjo itin atidžiai stebėti sutartinių santykių vykdymą ir pastebėjęs, kad UAB „Star Holidays“ įsiskolinimas tik didėja, remdamasis geriausiais bendrovei interesais, turėjo sutartinius santykius nutraukti. Tiek BUAB „Star 1 Airlines“, tiek UAB „Star Holidays“ buvo iškeltos bankroto bylos. Manytina, kad juridinio asmens vadovui nutraukus sutartinius santykius būtų pavykę išvengti tokių pasekmių – BUAB „Star 1 Airlines“ būtų galėjusi ieškoti kitų mokių verslo partnerių, kuriems galėtų teikti savo paslaugas, o UAB „Star Holidays“ nesusidarius tokiam dideliam įsiskolinimui, tikėtina, bankroto byla taip pat būtų neiškelta ir BUAB „Star 1 Airlines“ neabejotinai būtų turėjusi didesnę tikimybę atgauti skolą, nei kad pareiškiant kreditorinį reikalavimą įmonės bankroto procese.

Dažniausiai pasitaikantys atvejai, kuomet sprendžiama dėl to, ar buvo akivaizdžiai viršyta protinga komercinė rizika, yra tuomet, kai juridinio asmens vadovas perleidžia bendrovės turtą ar už bendrovės lėšas įgyja turtą. Tokiu atveju teismas vertina, ar turtas perleistas/įgytas už protingą, rinkos vertę atitinkančią kainą. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog kadangi byloje nebuvo nustatyta, kad bendrovė pirko automobilį už neprotinga kainą, atsakomybė

už šį verslo sprendimą juridinio asmens vadovui negali būti taikoma[157]. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad vien prabangaus daikto, kaip automobilis, įsigijimas automatiškai nereiškia, kad tai bendrovei nenaudingas sandoris, jeigu bendrovė yra finansiškai pajėgi bei įsigyja šią prekę už rinkos vertės neviršijančią kainą.

Taigi, dėl to, ar juridinio asmens vadovo verslo sprendimas akivaizdžiai viršija protingą komercinę riziką sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, įvertinant visas reikšmingas faktines aplinkybes. Todėl sunku išskirti bendrus požymius, kurie leistų bendrovių vadovams dar prieš priimant verslo sprendimus patiems įsivertinti, ar atitinkamas sprendimas galės būti pateisinamas verslo sprendimo priėmimo taisykle.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodomas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas, matyti, jog teismas ne visai tinkamai jas formuluoja. Kaip minėta, teismas netinkamai aiškina fiduciarinių pareigų turinio sampratą, atitinkamai, tai sąlygoja netinkamą kitų verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų išskyrimą, t. y. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atskirai neišskiria tokios ypatingai svarbios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos kaip reikalavimas vadovui būti gerai informuotam prieš priimant verslo sprendimą (šią sąlygą teismas vertina per reikalavimą juridinio asmens vadovui nepažeisti fiduciarinių pareigų, kurioms, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nepagrįstai priskiria ir rūpestingumo pareigą). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kol kas praktikoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos nėra itin išsamiai ištirtos. Iki šiol teismai nepateikia konkrečių bendrų kriterijų, kuriais remiantis būtų galima vertinti verslo sprendimo komercinę riziką. Taip pat daugumoje atveju matyti, kad teismams sunku atsiriboti nuo *ex post* vertinimo, t. y. ne visada teismai vertina verslo sprendimus būtent tų aplinkybių kontekste, kurios buvo žinomos juridinio asmens vadovui priimant atitinkamą verslo sprendimą. Tokiu atveju verslo sprendimo priėmimo taisyklė taikoma netinkamai, neužtikrinant tikrojo jos tikslo – skatinti vadovų verslišKumą, inovatyvumą ir užtikrinti sąlygas, kad už kiekvieną rizikingą verslo sprendimą, kuris neatnešė tikėtinos naudos bendrovei, vadovams nebūtų taikoma asmeninė atsakomybė. Atitinkamai, teismams sunkiai atsiribojant nuo *ex post* vertinimo, susidaro situacija, kai nuostolingas verslo sprendimas automatiškai teismo yra laikomas neteisėtu ir tokiu atveju tiesiog ieškoma būtent šiai išvadai palankių teisinių argumentų. Manytina, jog tokios teismų klaidos yra daromos dėl to, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė Lietuvoje dar nėra nusistovėjusi ir, galima sakyti, galutinai nesuformuota. Kaip matyti iš šiame skyriuje analizuojamos teismų praktikos, teismai, spręsdami dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais padarytą žalą, visuomet vertina ir analizuoja verslo

[157] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).

sprendimo turinį, t. y. Lietuvoje nesivadovaujama teisminio susilaikymo doktrina. Autorės nuomone, tai neužtikrina veiksmingo verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo ir šios taisyklės tikslų įgyvendinimo – vadovų iniciatyvumo, versliškumo skatinimo, mažesnio teismų kišimosi į privačius santykius ir kt. Todėl, manytina, kad siekiant tinkamo verslo sprendimo priėmimo taisyklės funkcionavimo Lietuvoje, būtina ne tik aiškiau suformuluoti šios taisyklės taikymo sąlygas[158], bet ir teismams pradėti vadovautis teisminio susilaikymo doktrina, kuria remiantis teismai iš esmės nevertintų verslo sprendimo turinio, nebent į teismą besikreipiančiam asmeniui pavyktų įrodyti, kad juridinio asmens vadovas pažeidė savo bendrąsias pareigas.

[158] Kaip minėta, vietoj išskiriamos sąlygos dėl reikalavimo nepažeisti fiduciarinių pareigų, nustatyti šias sąlygas: pirma, nėra asmeninio vadovo suinteresuotumo priimamu verslo sprendimu; antra, vadovas yra gerai informuotas prieš priimant verslo sprendimą.

4. VERSLO SPRENDIMO PRIĖMIMO TAISYKLĖS TAIKYMO IŠIMTYS

Kaip ir bet kuri kita taisyklė, verslo sprendimo priėmimo taisyklė turi išimčių, kurioms esant verslo sprendimo priėmimo taisyklė negali būti taikoma, net ir egzistuojant visoms jos taikymo sąlygoms. Remiantis Lietuvių kalbos žodynu[159], sąvoka „*išimtis*“ apibūdinama kaip nukrypimas nuo bendros normos, nuo bendros taisyklės. Atitinkamai, net jeigu juridinio asmens vadovo rizikingo sprendimo atžvilgiu yra taikoma prezumpcija dėl šio sprendimo teisėtumo (t. y. taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė ir tenkinamos visos šios taisyklės taikymo sąlygos), verslo sprendimo priėmimo taisyklė vis tiek nebus taikoma, egzistuojant atitinkamai verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimčiai (nukrypimui nuo verslo sprendimo priėmimo taisyklės). P. Čerka išskiria šias verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtis: verslo sprendimas yra savaime (*per se*) neteisėtas; yra interesų konfliktas tarp valdymo organų narių ir bendrovės; vadovas elgiasi nedėmesingai, netinkamai[160]. Pažymėtina, jog dėl pirmosios ir antrosios išskiriamų išimčių pasisakoma toliau. Tačiau nesutiktina su trečiosios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimties – vadovas elgiasi nedėmesingai, netinkamai – išskyrimu. Šios išimties išskyrimą P. Čerka grindžia JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo sprendimu byloje *Smith v. Van Gorkom*[161], kuriame buvo konstatuota, kad juridinio asmens vadovas buvo aplaidus, kadangi nesurinko pakankamai informacijos. Iš esmės P. Čerka vadovo nedėmesingumą, netinkamą elgesį sieja su vadovo pareiga būti gerai informuotam apie priimamą sprendimą. Autorės nuomone, šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimties išskyrimas yra nepagrįstas ir perteklinis, kadangi viena iš šios taisyklės taikymo sąlygų ir yra reikalavimas juridinio asmens vadovui būti gerai informuotam apie visas su verslo sprendimu susijusias rizikas, t. y. ši sąlyga yra vienas iš rūpestingumo (angl. *duty of care*) pareigos turinio elementų. Atitinkamai, ieškovui įrodžius, kad juridinio asmens vadovas priimdamas verslo sprendimą pažeidė savo bendrąsias pareigas, verslo sprendimo priėmimo taisyklė iš vis nebus taikoma. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad aptariama išimtis išskiriama nepagrįstai. Be to, pažymėtina, kad sprendime *Smith v. Van Gorkom* teismas dėl juridinio asmens vadovo pareigos surinkti visą prieinamą informaciją apie galimas rizikas, susijusias su verslo sprendimu, t. y. pareigos būti informuotam, pasisakė kaip dėl verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, o ne šios aplinkybės laikymo verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtimi. Atsižvelgiant į tai,

[159] Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d., http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=i%C5%A1imtis&lns=-1&les=-1.
[160] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 70.
[161] Smith v. Van Gorkom, 488 A 2d 858 (Del. 1985).

manytina, kad sąlyga, jog vadovas elgiasi nedėmesingai, netinkamai neturėtų būti laikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtimi, todėl toliau neanalizuojamas jos turinys.

4.1. Verslo sprendimas yra savaime (*per se*) neteisėtas

Verslo sprendimo priėmimo taisyklės nebus galima taikyti, jeigu juridinio asmens vadovo priimtas verslo sprendimas bus *per se* neteisėtas, t. y. jo esmė prieštaraus imperatyvioms įstatymo normoms, bendrovės steigimo dokumentams, kitiems vadovo elgesį reglamentuojantiems dokumentams[162], taip pat viešajai tvarkai. Pavyzdžiui, *Roth v. Robertson*[163] sprendime nurodoma, kad nors verslo sprendimas yra naudingas bendrovei, jo neteisėtumas gali prilygti juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos pažeidimui. Šioje byloje pramogų parko bendrovės vadovas tariamai naudojo bendrovės lėšas tam, kad papirktų asmenis, kurie grasino pasiskųsti atitinkamoms institucijoms apie atliekamas neteisėtas operacijas viename iš bendrovės pramogų parkų. Teismas nurodė, kad bendrovės lėšų naudojimas tokiems tikslams neabejotinai yra smerktinas ir juridinio asmens vadovas turi grąžinti šias lėšas bendrovei. Teismas taip pat pažymėjo, kad priimant bet kokį kitokį teismo sprendimą, būtų sukuriamas pavojingas precedentas, kuomet būtų leidžiama švaistyti bendrovės lėšas tikslams, susijusiems su viešosios tvarkos pažeidimais. Taigi, kaip matyti, verslo sprendimo prieštaravimas viešajai tvarkai taip pat gali būti laikomas *per se* neteisėtu ir jo atžvilgiu verslo sprendimo priėmimo taisyklė nebūtų taikoma, t. y. net jei verslo sprendimas tenkintų visas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas ir būtų priimtas išimtinai bendrovės interesais (kaip ir šiuo atveju, vadovas bendrovės lėšas naudojo siekdamas, kad visuomenė nesužinotų apie galimai bendrovės vykdomus pažeidimus, kas neabejotinai pakenktų bendrovės reputacijai).

Kita aktuali byla – *Abrams v. Allen*[164], kurioje ieškinys buvo pareikštas dėl to, kad Remington Rand, Inc. vadovai perleido bendrovės gamyklą ir sumažino gamybą vien tuo tikslu, kad įbaugintų ir nubaustų darbuotojus dėl jų įsitraukimo į darbo ginčą. Teismas konstatavo, jog vadovai yra atsakingi už bendrovės nuostolius, patirtus dėl neteisėtų ar gerai moralei prieštaraujančių veiksmų. Be to, teismas pažymėjo, kad gamyklų uždarymas dėl minimo tikslo, be kita ko, prieštaravo ir viešajai tvarkai.

Lietuvos teismų praktikoje aptariama išimtis taip pat yra išskiriama. Vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių yra nurodoma: „[t]*uo atveju, jei teisme vertinant verslo sprendimų riziką taikant nurodytus dėmenis nepaneigiama šių asmenų veikimo bona fide geriausiais*

[162] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 70.
[163] Roth v. Robertson, 118 NYS 351 (Sup. Ct. 1909).
[164] Abrams v. Allen, 297 N.Y. 52, 74 N.E.2d 305 (1947).

bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais prezumpcija, net ir verslo sprendimai, kurie visuomet vertinami jau ex post, sukėlę nuostolių, negali būti pripažįstami bendrovės valdymo organų narių veiksmų neteisėtumo faktu kaip jų civilinės atsakomybės sąlyga. ***Išimtis – kai sprendimai priimami pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus***.“[165] Tačiau, priešingai nei JAV, Lietuvos teismų praktikoje nėra pasitaikę atvejų, kuomet verslo sprendimo priėmimo taisyklė nebuvo taikoma dėl to, kad verslo sprendimas savaime yra prieštaraujantis viešajai tvarkai ar gerai moralei. Tai paaiškinama neilgu verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo laikotarpiu Lietuvoje bei tuo, kad Lietuvoje iš esmės nėra taikoma teisminio susilaikymo doktrina, t. y. teismai bet kokiu atveju vertina verslo sprendimą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad bet kokiu atveju dėl verslo sprendimo teisėtumo teismai dažniausiai pasisako vertindami tai ne kaip verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtį, o kaip vieną iš sąlygų (apie tai plačiau nurodoma šio magistro baigiamojo darbo 3.2. poskyryje). Tačiau praktikoje kol kas nepasitaikė atvejų, kai būtų tenkinamos visos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, tačiau ši taisyklė netaikoma dėl to, kad verslo sprendimas neteisėtas *per se*, pavyzdžiui, prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei. Kaip pavyzdį galima pateikti tokią situaciją: bendrovės, užsiimančia viešbučių veikla, vadovas sudaro sandorius, kuriais viešbučio kambarius išnuomoja nusikalstama veika užsiimantiems asmenims. Bendrovė neabejotinai iš tokių sandorių gauna naudos, vadovas veikia nepažeisdamas savo bendrųjų pareigų, o verslo sprendimas išnuomoti viešbučio kambarius taip pat akivaizdžiai yra teisėtas ir nepažeidžia jokių imperatyviųjų įstatymo normų. Atrodytų, kad visos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos yra tenkinamos. Tačiau, pavyzdžiui, pasklidus šiai informacijai visuomenės informavimo priemonėse, bendrovė gali patirti žalos dėl savo reputacijos sumažėjimo, be to, gali sumažėti bendrovės pardavimų skaičius. Tokiu atveju bendrovės akcininkai, siekdami paneigti verslo sprendimo priėmimo taisyklės suformuotą prezumpciją, jog net ir nuostolingi juridinio asmens vadovo sprendimai yra teisėti ir pagrįsti, galėtų remtis verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtimi, t. y. teigti, jog verslo sprendimas išnuomoti bendrovės patalpas nusikalstama veika užsiimantiems asmenims yra *per se* neteisėtas – prieštaraujantis viešajai tvarkai ir gerai moralei. Kaip teismas spręstų dėl tokio argumento sunku pasakyti, tačiau, autorės nuomone, verslo sprendimo priėmimo taisyklė šiuo konkrečiu atveju neturėtų būti taikoma. Bet kuriuo atveju, atkreiptinas dėmesys, kad net ir netaikant verslo sprendimo priėmimo taisyklės, ieškovas, siekdamas civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu, turėtų, be kita ko, įrodyti žalą ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (t. y. jog bendrovė iš tiesų dėl pardavimų skaičiaus ir reputacijos

[165] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014“.

sumažėjimo patyrė žalos ir ši žala patirta būtent dėl vadovo verslo sprendimo – išnuomoti bendrovės patalpas nusikalstama veika užsiimantiems asmenims).

Taigi, asmeniui, kuris siekia juridinio asmens vadovo atžvilgiu taikyti civilinę atsakomybę už verslo sprendimu sukeltą žalą, įrodžius, kad verslo sprendimas yra savaime neteisėtas (pavyzdžiui, prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei), verslo sprendimo priėmimo taisyklė nėra taikoma. Tokiu atveju byloje bendrąja tvarka nustatinėjamos juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygos.

4.2. Interesų konfliktas tarp valdymo organų narių ir bendrovės

Kaip minėta, kaip verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtis yra išskiriama aplinkybė, jog egzistuoja interesų konfliktas tarp valdymo organų narių ir bendrovės[166]. Ši išimtis taikoma, kai juridinio asmens vadovas yra asmeniškai suinteresuotas sprendimu. Tokiu atveju vadovas negali remtis verslo sprendimo priėmimo taisykle.

Vadovaujantis šia išimtimi, tuo atveju, jeigu teismas nustatytų, kad tarp juridinio asmens vadovo ir bendrovės egzistavo interesų konfliktas, verslo sprendimo priėmimo taisyklė nebūtų taikoma, t. y. nepriklausomai nuo to, ar šis interesų konfliktas tinkamai atskleistas, ar juridinio asmens vadovas pažeidė bendrąją lojalumo pareigą. Vien šios aplinkybės konstatavimas leidžia daryti išvadą, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė, o kartu su ja ir prezumpcija, kad juridinio asmens vadovo priimami verslo sprendimai yra teisėti, netaikoma. Tačiau, P. Čerkos teigimu, jei juridinio asmens vadovas įrodys, jog net būdamas suinteresuotas, jis priėmė bendrovei naudingiausią verslo sprendimą, verslo sprendimo priėmimo taisyklė gali būti taikoma[167].

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika[168], interesų konfliktus tarp valdymo organų narių ir bendrovės galima skirstyti į dvi grupes: pirma, interesų konfliktai, atsirandantys juridinio asmens valdymo organams (juridinio asmens vadovui) sudarant sandorius tarp bendrovės, kuriai jie vadovauja, ir kito su valdymo organų nariais (juridinio asmens vadovu) susijusio subjekto (pavyzdžiui, juridinio asmens vadovo giminaičiu); antra, interesų konfliktai susiję su draudimu juridinio asmens vadovui naudotis bendrovės galimybėmis ir turtu. Atsižvelgiant į tai, jog lojalumo pareigos pažeidimas (įskaitant ir aplinkybes, susijusias su interesų konflikto vengimu) išsamiai aptariamas šio magistro baigiamojo darbo 3 dalyje, dėl juridinio asmens vadovo pareigos vengti interesų konflikto šiame poskyryje nesikartojama.

---

[166] Paulius Čerka, *supra* note, 8: 70.
[167] *Ibid*.
[168] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika,* 45 (2017).

Nustačius bent vieną iš aukščiau nurodomų galimų interesų konfliktų grupių, verslo sprendimo priėmimo taisyklė juridinio asmens vadovo atžvilgiu nėra taikoma. Tačiau būtina pabrėžti, kad interesų konflikto egzistavimas savaime nereiškia, jog juridinio asmens vadovas pažeidė lojalumo pareigą. Tai reiškia tik tai, jog nebus taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė ir preziumuojama, kad vadovo priimtas verslo sprendimas yra teisėtas. Tokiu atveju, t. y. esant šiai išimčiai, būtent juridinio asmens vadovui tenka pareiga įrodyti, kad net egzistuojant interesų konfliktui, vadovas nepažeidė lojalumo pareigos ir priėmė bendrovei naudingiausią verslo sprendimą.

Taigi, iš dalies nesutiktina su P. Čerkos išskiriamomis verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtimis, kadangi, kaip nurodoma aukščiau, pavyzdžiui, išimtis dėl vadovo veikimo nedėmesingai, netinkamai, yra tik viena iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų. Todėl ji negali būti laikoma išimtimi, t. y. situacija, kai visos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos yra tenkinamos, tačiau egzistuoja tam tikros aplinkybės, kurios užkerta kelią šios taisyklės taikymui. Autorės nuomone, pagrįstai išskiriamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtys – verslo sprendimas yra *per se* neteisėtas, kadangi praktikoje gali susiklostyti situacija, kai iš esmės tenkinamos visos verslo sprendimo priėmimo taikymo sąlygos, tačiau ši taisyklė negali būti taikoma. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad viena iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų yra reikalavimas, jog verslo sprendimas nepažeistų imperatyviųjų teisės normų bei bendrovės steigimo dokumentų, manytina, kad šis *per se* verslo sprendimo neteisėtumas turėtų pasireikšti viešosios tvarkos ar geros moralės pažeidimu. Kita pagrįstai išskiriama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtis – interesų konflikto tarp juridinio asmens vadovo ir bendrovės egzistavimas, nes nors ir tarp vadovo ir bendrovės esant interesų konfliktui, dar nereiškia, kad juridinio asmens vadovas pažeidžia lojalumo pareigą (juridinio asmens vadovas turėtų įrodyti, kad nors egzistavo interesų konfliktas, vadovas jį atskleidė bei ėmėsi aktyvių veiksmų tam, kad būtų priimtas sprendimas kuo geriausiais bendrovei interesais). Pažymėtina, kad šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtys gali būti laikomos svarbiomis dėl to, kad ieškovas, pareiškęs ieškinį dėl civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu, gali paneigti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo prezumpciją ne tik įrodydamas, jog vadovas pažeidė savo bendrąsias pareigas (lojalumo ir rūpestingumo), tačiau ir teigdamas, kad verslo sprendimas yra savaime neteisėtas – prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei arba pagrįsdamas, jog egzistavo interesų konfliktas tarp juridinio asmens vadovo ir bendrovės.

IŠVADOS

Išanalizavus verslo sprendimo priėmimo taisyklės sampratą, paskirtį bei šios taisyklės taikymo sąlygas juridinio asmens vadovo atžvilgiu, šiam priimant rizikingus verslo sprendimus, atsižvelgiant į šio magistro baigiamojo darbo įvade nurodomą tyrimo tikslą bei uždavinius, galima padaryti toliau nurodomas išvadas:

1. Civilinės atsakomybės taikymu juridinio asmens vadovo atžvilgiu yra siekiama ne tik kompensuoti asmens patirtus nuostolius, tačiau taip pat įgyvendinti prevencinę funkciją ir užtikrinti patikimus bei sąžiningus verslo santykius. Juridinio asmens vadovo bendrosios pareigos, kurių pažeidimas gali lemti civilinės atsakomybės taikymą vadovo atžvilgiu, yra lojalumo pareiga (angl. *duty of loyalty*), kuri, be kita ko, apima ir tokias juridinio asmens vadovo pareigas kaip pareigą vengti interesų konflikto, pareigą veikti geriausiais bendrovei interesais ir nesiekti asmeninės naudos, ir rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*), t. y. pareiga veikti sąžiningai ir protingai, kuri Lietuvoje vertinama remiantis objektyviuoju – subjektyviuoju standartu.

2. Verslo sprendimo priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*) susiformavo JAV, siekiant, jog protingi ir sąžiningi asmenys nevengtų užimti juridinio asmens vadovo pareigų, taip pat siekiant skatinti jų inovatyvumą ir verslišKumą ir, be kita ko, užtikrinti mažesnį teismų, kurie neturi reikalingos kompetencijos ir verslo patirties, kišimąsi į privačius verslo santykius. Lietuvoje ši taisyklė yra palyginti nauja, tačiau ja siekiama analogiškų tikslų. Siekiant įgyvendinti minimus verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslus, šią taisyklę vertinant kaip tam tikrą prezumpciją ir juridinio asmens vadovo užtikrinimą, kad jo priimami verslo sprendimai bus apsaugoti verslo sprendimo priėmimo taisykle ir nebus vėliau (lot. *ex post*) peržiūrimi, būtina, jog teismai pripažintų ir vadovautųsi teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*). Lietuvoje teisminio susilaikymo doktrina nėra taikoma ir teismas kiekvienu atveju peržiūri juridinio asmens vadovo priimto verslo sprendimo turinį, kas neabejotinai neužtikrina veiksmingo verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo ir šios taisyklės tikslų įgyvendinimo. Teismams kiekvienu atveju vertinant verslo sprendimo turinį, sunku atsiriboti nuo *ex post* vertinimo ir atsižvelgti tik į tas aplinkybes, kurios buvo žinomos juridinio asmens vadovui priimant atitinkamą verslo sprendimą. Be to, toks kiekvieno verslo sprendimo turinio peržiūrėjimas lemia, kad juridinių asmenų vadovams yra suteikiamas žemo laipsnio tikrumas, kad jų verslo sprendimai yra teisėti, kas, atitinkamai, reiškia, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslai yra neįgyvendinami.

3. Lietuvoje verslo sprendimo priėmimo taisyklė ir jos taikymo sąlygos yra formuojamos teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskirtos taisyklės taikymo

sąlygos, kuriomis remiasi teismai spręsdami dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo, šiam priimant rizikingus verslo sprendimus, nurodomos toliau:

3.1. Sprendimas yra verslo sprendimas, t. y. sprendimas turi būti susijęs su komercine rizika ir priimtas juridinio asmens vadovui veikiant savo diskrecijos teise. Šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos išskyrimas yra reikšmingas, kadangi juridinio asmens vadovo veiksmams, kuriais šis įgyvendina imperatyviąsias įstatymų normas, verslo sprendimo priėmimo taisyklė nebus taikoma.

3.2. Verslo sprendimas yra teisėtas. Šios sąlygos išskyrimas pagrindžiamas teisinės valstybės principu. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teismų praktikoje sprendimo neatitikimas įprastai verslo praktikai taip pat yra vertinamas kaip šio sprendimo neteisėtumas, tačiau manytina, kad įprasta verslo praktika yra ne privaloma taisyklė, o standartas, turintis *ex post* pobūdį, ir kuria remiantis neturėtų būti vertinama aptariama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga.

3.3. Verslo sprendimas yra priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga yra vertintina kritiškai, kadangi teismas netinkamai aiškina fiduciarinių pareigų turinį, nurodydamas, kad į jį patenka ne tik lojalumo (angl. *duty of loyalty*), bet ir rūpestingumo (angl. *duty of care*) pareiga. Fiduciariniai santykiai susiformuoja ten, kur asmeniui yra patikimas turtas arba egzistuoja rizika dėl asmens galių nesąžiningo naudojimo, todėl, atitinkamai, rūpestingumo pareiga, reikalaujanti veikti sąžiningai ir protingai, nepatenka į fiduciarinių pareigų turinį. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos teismų praktikoje išskiriama verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga (verslo sprendimas priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų) yra netinkamai formuluojama.

3.3.1. Priimdamas verslo sprendimą juridinio asmens vadovas turi vengti interesų konflikto ir veikti geriausiais bendrovei interesais, t. y. nepažeisti lojalumo pareigos. Lietuvos teismų praktikoje juridinio asmens vadovo pareiga vengti interesų konflikto pasireiškia ne tik pasyviai, bet ir aktyviai. Atitinkamai, juridinio asmens vadovui net ir pranešus apie interesų konfliktą ir nusišalinus nuo sprendimų priėmimo, tačiau neatlikus jokių aktyvių veiksmų, vis tiek bus laikoma, kad juridinio asmens vadovas pažeidė pareigą vengti interesų konflikto. Tai vertintina kritiškai, kadangi bendrovės valdybos nariams keliamos tos pačios bendrosios lojalumo ir rūpestingumo pareigos, be kita ko, įpareigojančios juos prieš priimant sprendimą surinkti visą prieinamą informaciją, susijusią su verslo sprendimu.

3.3.2. Kitas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskiriamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos – verslo sprendimo priėmimas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų – elementas yra juridinio asmens vadovo pareiga būti gerai informuotam prieš priimant atitinkamą verslo sprendimą. Vadovo pareiga būti gerai informuotam prieš priimant verslo sprendimą, reiškia

reikalavimą vadovui identifikuoti galimas rizikas, susijusias su priimamu verslo sprendimu, taip pat įvertinti verslo sprendimo tikėtiną naudą ir šios naudos atsiradimo tikimybę.

3.4. Verslo sprendimas akivaizdžiai neviršija protingos komercinės rizikos. Dėl šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, teismui vertinant atitinkamą verslo sprendimą. Todėl teismų praktikoje nėra išskiriami bendri požymiai, leidžiantys juridinių asmenų vadovams priimant verslo sprendimus patiems įsivertinti, ar priimamam verslo sprendimui bus taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė ir turėti tam tikrą apibrėžtą užtikrinimą, kad jo priimami rizikingi verslo sprendimai nebus pripažinti neteisėtais vien dėl to, kad jais buvo sukelta žala.

Lietuvos teismų praktikoje taikant aukščiau aptariamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės sąlygas, matyti, kad teismams sunku atsiriboti nuo *ex post* vertinimo ir vertinti juridinio asmens verslo sprendimą atsižvelgiant į aplinkybes, kurios egzistavo šio sprendimo priėmimo metu. Manytina, jog toks teismų vertinimas susiformavo dėl to, kad Lietuvoje nepripažįstama teisminio susilaikymo doktrina, kas reiškia, jog teismai Lietuvoje peržiūri ir vertina kiekvieno verslo sprendimo turinį ir šio sprendimo priėmimo procesą, t. y. ar juridinio asmens vadovas vengė interesų konflikto, veikė geriausiais bendrovei interesais, buvo gerai informuotas. Teisminio susilaikymo doktrinos nepripažinimas lemia tai, kad iš esmės Lietuvoje verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslai nėra įgyvendinami – juridinių asmenų vadovai negali dar priimant sprendimą būti užtikrinti, jog už šio sprendimo priėmimą jiems nebus taikoma civilinė atsakomybė, kas, akivaizdu, neskatina vadovų veikti rizikingai, priimti inovatyvius ir ryžtingus sprendimus.

4. Atsižvelgiant į užsienio valstybių teismų praktiką, taip pat vadovaujantis teisės doktrina, galėtų būti išskiriamos šios verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtys: verslo sprendimas yra savaime (*per se*) neteisėtas bei egzistuoja interesų konfliktas tarp valdymo organų narių ir bendrovės. Nustačius kurią nors iš šių išimčių, verslo sprendimo priėmimo taisyklė, o kartu su ja ir prezumpcija, kad juridinio asmens vadovo priimami verslo sprendimai yra teisėti, negali būti taikoma. Tokiu atveju, vadovaujantis bendrosiomis įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklėmis, ieškovas turėtų įrodyti juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sąlygas (neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį), o juridinio asmens vadovas turėtų paneigti prezumpciją dėl kaltės. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimčių išskyrimas yra svarbus ieškovui, siekiančiam civilinės atsakomybės taikymo juridinio asmens vadovo atžvilgiu, kadangi ieškovas verslo sprendimo priėmimo taisykle nustatytą prezumpciją gali paneigti ne tik įrodydamas, kad juridinio asmens vadovas pažeidė savo bendrąsias pareigas, tačiau taip pat įrodydamas vienos iš minėtų išimčių egzistavimą.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į atlikto tyrimo rezultatus, t. y. nustatytas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemas, toliau pateikiami galimi problemų sprendimo būdai:

1. Siūlytina vietoj teismų praktikoje išskiriamos vienos iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos – verslo sprendimo priėmimas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų – įtvirtinti šias atskiras sąlygas: (1) nėra asmeninio juridinio asmens vadovo suinteresuotumo priimamu verslo sprendimu; (2) vadovas yra gerai informuotas prieš priimant verslo sprendimą. Įgyvendinus šį siūlymą, būtų išvengta netikslumo taikant verslo sprendimo priėmimo taisyklę bei aiškinant fiduciarinių pareigų turinį.

2. Siūlytina Lietuvoje, sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės už jo rizikingais verslo sprendimais padarytą žalą, vadovautis teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*) ir, remiantis šia doktrina, nevertinti juridinio asmens vadovo priimto verslo sprendimo turinio, nebent kita šalis įrodytų, kad juridinio asmens vadovas pažeidė pareigą vengti interesų konflikto, arba jeigu būtų nustatyta, kad egzistuoja viena iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimčių (verslo sprendimas yra *per se* neteisėtas ar egzistuoja interesų konfliktas tarp juridinio asmens vadovo ir bendrovės). Šiuo siūlomu pakeitimu būtų užtikrinti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo tikslai: vadovų iniciatyvumo ir verslišKumo skatinimas, veikimo laisvės suteikimas juridinių asmenų vadovams greitų ir ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, teismų kišimosi į privačius verslo santykius ribojimas. Be to, juridinių asmenų vadovams būtų suteikiama daugiau tikrumo dėl jų priimamų sprendimų.

Atkreiptinas dėmesys, jog aukščiau pateikiami siūlymai yra susiję su verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymu ir aiškinimu teismų praktikoje ir jais siūloma būtent kita linkme formuoti Lietuvos teismų praktiką. Taip pat pažymėtina, jog nesiūloma verslo sprendimo priėmimo taisyklės Lietuvoje įtvirtinti įstatyminiu lygmeniu, kadangi, autorės nuomone, šios taisyklės veiksmingas taikymas gali būti užtikrinamas ir teismų praktika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Vokietijos 2005 m. rugsėjo 22 d. verslo vientisumo ir teisės modernizavimo įstatymas Nr. 2808 (vok. *Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts* (UMAG)).
2. Vokietijos 1965 m. rugsėjo 6 d. Akcinių bendrovių įstatymas (vok. *Aktiengesetz*).
3. Vokietijos 1982 m. balandžio 20 d. Ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas (vok. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschrankter Haftung*).
4. Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymas Nr. 46 (angl. *Companies Act*) (2006).
5. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas.“ *Valstybės žinios* 64, 1914 (2000).
6. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).
7. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.“ *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).
8. „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas.“ *Valstybės žinios* 31, 1010 (2001).

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius, Armanas, ir Valentinas Mikelėnas. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998.
2. Ambrasienė, Dangutė, Solveiga Cirtautienė, Rolandas Galvėnas, Kęstutis Laurinavičius, Algis Norkūnas, Leonas Virginijus Papirtis, Antanas Rudzinskas, Živilė Skibarkienė, Janina Stripeikienė, Daivis Švirinas, Vadimas Toločko, ir Jūratė Usoniene. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
3. Arsht, S. Samuel. „The Business Judgment Rule Revisited”. *Hofstra Law Review* 8, 1 (1979): 93-134.
4. Bainbridge, Stephen M. „The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine“. *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper* 03-18 (2003): 1-50.
5. Baranauskas, Egidijus, Inga Karulaitytė-Kvainauskienė, Julija Kiršienė, Vytautas Pakalniškis, Leonas Virginijus Papirtis, Daina Petrauskaitė, Ramutė Ruškytė, ir Pranciškus Vitkevičius. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008.
6. Birkmose Hanne S., Mette Neville, ir Karsten Engsig Sorensen. *Boards of directors in European Companies: Reshaping and Harmonising Their Organisation and Duties*. Nyderlandai: Kluwer Law International, 2013.
7. Bitė, Virginijus, ir Gintarė Gumuliauskienė. „Business judgment rule in Lithuania“. *European Business Organization Law Review* 7, 14 (2016): 555-576.

8. Bitė, Virginijus, ir Gintarė Jakuntavičiūtė. „Is the Limited Liability Doctrine Applicable to Company Directors?“ *European Scientific Journal* 10, 16 (2014): 109-128.
9. Čerka, Paulius. „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International Journal of Baltic Law* 1 (2002): 58-74.
10. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d. http://lkiis.lki.lt/.
11. DeMott, Deborah A. „Directors‘ duty of care and the business judgment rule: American precedents and Australian choices“. *Bond Law Review* 4, 2 (1992): 133-144.
12. Didžiulis, Laurynas. „Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams“. *Justitia* 3, 69 (2008): 53-65.
13. Didžiulis, Laurynas. „Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija“. *Teisė* 91 (2014): 83-99.
14. Eisenberg, Melvin Aron. „Self-Interested Transactions in Corporate Law”. *Berkley Law Scholarship Repository* (1988): 997-1009.
15. Flannigan, Robert. „Fiduciary Duties of Shareholders and Directors“. *Journal of Business Law* (2004): 277-302.
16. Gerner-Beuerle, Carsten, Philipp Paech, ir Edmund Philipp Schuster. *Study on Directors‘ Duties and Liability prepared for the European Commission*. Londonas: Europos Komisija, 2013.
17. Gerner-Beuerle, Carsten, Philipp Paech, ir Edmund Philipp Schuster. *Annexes to Study on Directors’ Duties and Liability*. Londonas: Europos Komisija, 2013.
18. Gevurtz, Franklin A. „Disney in a Comparative Light“. *University of the Pacific: McGeorge School of Law* (2007).
19. Greičius, Rimgaudas. „Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2005.
20. Greičius, Rimgaudas. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
21. Hollan, Randy J. „Delaware Directors’ Fiduciary Duties: The Focus on Loyalty”. *University of Pennsylvania Journal of Business Law* (2009): 675-701.
22. Jakuntavičiūtė, Gintarė. „Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?“ *Socialinių mokslų studijos* 3, 4 (2011): 1443-1460.
23. Jakuntavičiūtė, Gintarė. „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012.

24. Jakuntavičiūtė, Gintarė. „Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga“. *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2012): 1549-1567.
25. Kraakman, Reinier, John Armour, Paul Davies, Luca Enriques, Henry Hansmann, Gerard Hertig, Klaus Hopt, Hideki Kanda, ir Edward Rock. *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach.* Oksfordas: Oxford University Press, 2009.
26. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d. http://www.lkz.lt/.
27. Manne, Henry G. „Our Two Corporation Systems: Law and Economics”. *Virginia Law Review* 53, 2 (1967): 259-284.
28. Manning, Bayless. „The Business Judgment Rule in Overview”. *Ohio State Law Journal*, 45, 3 (1984): 615-627.
29. McMillan, Lori. „The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine”. *William & Mary Business Law Review* 4, 2 (2013): 521-574.
30. Mikelėnas, Valentinas, Gintautas Bartkus, Vytautas Mizaras, ir Šarūnas Keserauskas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2001.
31. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektas*. Vilnius: Justitia, 1995.
32. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
33. Miliauskas, Paulius. „Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai“. *Teisė* 75 (2010): 91-110.
34. Mizaras, Vytautas, Alfonsas Vileita, Valentinas Mikelėnas, Vladas Staskonis, Akvilė Bosaitė, Sergej Butov, Aurimas Brazdeikis, Renata Juzikienė, ir Andrius Smaliukas. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
35. Oksfordo anglų kalbos žodynas. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 15 d. https://www.oxforddictionaries.com/.
36. Ponta, Adina ir Radu N. Catana. „The Business Judgment Rule and its Reception in European Countries“. *The Macrotheme Review* 4, 7 (2015): 125-144.
37. Radwan, Arkadiusz. „Relevant Questions of Company Law: Comparative Aspets. Part I: liability of directors and shareholders towards solvent / insolvent company and third parties“, pranešimas Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Vilnius, 2017 lapkričio 16 d.
38. Sharfman, Bernard S. „The enduring legacy of Smith v. Van Gorkom.“ *Delaware Journal of Corporate Law* 33, 2 (2008): 287-309.

39. Sharfman, Bernard S. „The Importance of the Business Judgment Rule“. *New York University Journal of Law and Business* (2017): 1-26.
40. Siems, Mathias ir David Cabrelli. *Comparative Company Law: A Case-Based Approach*. Oksfordas: Hart Publishing, 2013.
41. Smith, D. Gordon. „The Critical Resouce Theory of Fiduciary Duty“. *Vanderbilt Law Review* 55 (2002): 1399-1497.
42. Smith, D. Gordon. „The Critical Resouce Theory of Fiduciary Duty“. *Vanderbilt Law Review* 55 (2002): 1399-1497.
43. Vainienė, Rūta. *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba, 2008.
44. Ventoruzzo, Marco, Pierre-Henri Conac, Gen Goto, Sebastian Mock, Mario Notari, ir Arad Reisberg. *Comparative Corporate Law*. Sent Polas: West Academic Publishing, 2015.

Užsienio teismų praktika:

1. Vokietijos Federalinio teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) 1997 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje ARAG/Garmenbeck Nr. 175/95.
2. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2000-05-09 sprendimas, IV CKN 117/00.
3. Abrams v. Allen, 297 N.Y. 52, 74 N.E.2d 305 (1947).
4. Aronson v. Lewis, 473 A.2.d. 125, 130 (Del. 1963).
5. Cede & Co. v. Technicolor Inc. 634 A.2.d. 345, 361 (Del. 1993).
6. Graham v. Allis Chalmers Mane, 188 A.2d 125 (Del. 1963).
7. Guth v. Loft Inc., Del. Supr., 5 A.2d 503, 510 (1939).
8. Martha Stewart Living Omnimedia, Inc. Stockholder Litigation, C.A. No. 11202-VCS (Del. Ch. Aug. 18, 2017).
9. Percy v. Millaudon, 8 Mart (n.s.) 68 (La. 1829).
10. Roth v. Robertson, 118 NYS 351 (Sup. Ct. 1909).
11. Shlensky, v Wrigley, (1968) 237 NE 2d 776, 780 (Ill App).
12. Smith v. Van Gorkom, 488 A 2d 858 (Del. 1985).

Lietuvos teismų praktika:

1. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017“.
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga,“ *Teismų praktika*, 45 (2017).

3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017“.
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485-421/2016“.
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016“.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016“.
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015“.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015“.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-152-686/2015“.
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2014“.
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014“.
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2014“.
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283/2014“.
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014“.
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014,“ *Teismų praktika*, 41 (2014).
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111/2014“.
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013“.
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013“.
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2013“.

20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013“.
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013“.
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013,“ *Teismų praktika*, 39 (2013).
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2012“.
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012“.
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011“.
26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011,“ *Teismų praktika*, 35 (2011).
27. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2009“.
28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009“.
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006,“ *Teismų praktika*, 26 (2006).
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-880/2002“.
31. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1429-823/2017“.
32. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-345-196/2017“.
33. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-35-381/2017“.
34. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-62-823/2017“.
35. „Lietuvos apeliacinio teismo 2001 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-79“.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe pateikiama juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės, šiam priimant rizikingus verslo sprendimus, analizė ir vertinimas, atskleidžiant verslo sprendimo priėmimo taisyklės (angl. *business judgment rule*) ištakas, sampratą, tikslus bei taikymo sąlygas. Darbe, remiantis teisės doktrina bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir užsienio šalių teismų praktika, atskleidžiamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos, šių sąlygų išskyrimo pagrindas ir turinys. Taip pat atskleidžiama teisminio susilaikymo doktrinos (angl. *judicial abstention doctrine*) svarba verslo sprendimo priėmimo taisyklės tinkamam ir veiksmingam taikymui. Be kita ko, atskleidžiamos pagrindinės problemos Lietuvos teismų praktikoje, susijusios su verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymu, sąlygų formulavimu.

Reikšminiai žodžiai: juridinio asmens vadovo civilinė atsakomybė, rūpestingumo pareiga, verslo sprendimo priėmimo taisyklė, teisminio susilaikymo doktrina.

ANNOTATION

This master thesis provides analysis and assessment of civil liability of a director of a legal entity, when he adopts risky business decisions. Master thesis reveals the origins of the business judgment rule, its concept, purposes and conditions for application. This thesis focuses on conditions of the business judgment rule, the basis for exclusion of such conditions and their content based on the legal doctrine and the case law of the Supreme Court of Lithuania and foreign courts. Also, the importance of the judicial abstention doctrine for the proper and effective application of the business judgment rule is examined. The main problems, related to the application of the business judgment rule, formulation of conditions, existing in Lithuanian case law are *inter alia* disclosed in this master thesis.

Keywords: civil liability of a manager of a legal entity, duty of care, business judgment rule, judicial abstention doctrine.

SANTRAUKA

Juridinio asmens vadovo civilinė atsakomybė: verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos ir praktika

Magistro baigiamajame darbe siekiama įvertinti verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų turinį ir šios taisyklės taikymo veiksmingumą Lietuvos teismų praktikoje. Šio tikslo siekiama pateikiant juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sampratą, sąlygas bei analizuojant juridinio asmens vadovo bendrąsias pareigas, taip pat nustatant verslo sprendimo priėmimo taisyklės ištakas, sampratą bei pagrindinius tikslus, kurių siekiama šia taisykle, be kita ko, apibrėžiant verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygas, jų turinį ir įvertinant šios taisyklės taikymo išimtis.

Baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys: bendroji ir specialioji. Bendroji dalis apima juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės bei verslo sprendimo priėmimo taisyklės sampratos ir tikslų analizę. Specialiojoje dalyje didžiausias dėmesys skiriamas verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygoms, šių sąlygų išskyrimo pagrindui ir turiniui bei verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo išimtims.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad Lietuvos teismų praktikoje egzistuoja tam tikros problemos, susijusios su verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymu. Visų pirma, pažymėtina, kad Lietuvos teismai, nepagrįstai praplėsdami fiduciarinių pareigų turinį ir šiam priskirdami rūpestingumo (angl. *duty of care*) pareigą, kaip vieną iš verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygų išskiria reikalavimą, jog verslo sprendimas būtų priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų. Tai sąlygoja, jog nėra išskiriama itin reikšminga verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlyga, susijusi su juridinio asmens vadovo geru informuotumu prieš priimant atitinkamą verslo sprendimą. Antra, Lietuvos teismai nesivadovauja teisminio susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*), kuri neabejotinai yra reikalinga tinkamam ir veiksmingam verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymui. Atitinkamai, teismams nesivadovaujant šia doktrina ir kiekvienu konkrečiu atveju peržiūrint juridinio asmens vadovo priimto verslo sprendimo turinį, neįgyvendinami verslo sprendimo priėmimo taisyklės tikslai – skatinti juridinių asmenų vadovų inovatyvumą, versliškumą, suteikti veikimo laisvę situacijose, reikalaujančiose ryžtingų ir greitų sprendimų priėmimo, bei riboti teismų kišimąsi į privačius verslo santykius.

SUMMARY

Civil Liability of a Manager of a Legal Entity: Conditions and Practices of the Business Judgment Rule

Mater thesis seeks to assess the content of the conditions of the business judgment rule and the efficiency of this rule's application in Lithuanian case law. This purpose is sought by providing the concept, conditions of civil liability of a manager of a legal entity and examining the general duties of a manager of a legal entity, also, by determining the origins, concept of the business judgment rule and the main objectives, which are sought with this rule, *inter alia*, by describing the conditions of the business judgment rule, their content and assessing exceptions of this rule.

This thesis consists of two parts: general and special. General part includes analysis of civil liability of a manager of a legal entity also content and objectives of the business judgment rule. Special part focuses on the conditions of the business judgment rule, base for the exclusion of these conditions and the exceptions of the business judgment rule.

The research has shown that certain problems, related with the application of the business judgment rule, exist in Lithuanian case law. First of all, it is noted that Lithuanian courts, unreasonably extending the content of fiduciary duties and assigning them duty of care, as one of the conditions of the business judgment rule distinguish the requirement that business judgment would be adopted without prejudice to fiduciary duties. This means that a very significant condition of the business judgment rule related with the requirement for a manager of legal entity to adopt a business judgment on an informed basis is not distinguished. Secondly, Lithuanian courts do not rely on the judicial abstention doctrine, which is undoubtedly necessary in order to properly and effectively apply the business judgment rule. Accordingly, not relying on the judicial abstention doctrine and in every case reviewing the content of the business judgment adopted by a manager of a legal entity, the objectives of the business judgment rule are not implemented – to promote the innovativeness, entrepreneurship of managers of legal entities, to provide leeway in situations, which require fast and decisive decisions, and also to limit courts' interference in private business relations.